

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

[ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ—ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΑ—ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ]

ΣΤΟ

ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ.

(Ἐφέτου καὶ Ὑφηγητοῦ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν τῷ
Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.)

ΕΤΟΣ Α΄.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Ν. Γ. ΠΑΣΣΑΡΗ.

Ὅδὸς Ἐυριπίδου 51.

—
1873.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

[ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ—ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΑ—ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ]

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΙ ΟΡΙΣΜΟΙ

Ὅσῳ πλειότερον καλλιεργεῖται ἡ μελέτη τῶν αἰωνίων νόμων, καθ' οὓς γεννῶνται, ἀναπτύσσονται καὶ θνήσκουσιν αἱ κοινωνίαι, τόσῳ βαθύτερον ἐδραιοῦται ἡ πεποίθησις, ὅτι ἡ κοινωνικὴ ζωὴ εἶναι προϊόν καθολικοῦ τινος ὀργανισμοῦ ἐκτελοῦντος τὴν φυσικὴν αὐτοῦ λειτουργίαν διὰ μερικωτέρων ὀργανισμῶν, οἵτινες κινοῦσι τὴν ὅλην μηχανὴν διὰ τῆς ἐνώσεως τῶν ἰδιαιτέρων ἐκάστου ἔργων. Πόσον εὐρεῖα εἶναι ἡ θεωρία τοῦ κοινωνικοῦ τούτου ὀργανισμοῦ, μαρτυροῦσιν ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ ἔκτασις τῶν περὶ τοὺς διαφόρους αὐτοῦ κλάδους ἀσχολουμένων ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν.

Ἐάν, καθὼς ἔλεγεν ὁ Ἀριστοτέλης, ἀκατὰ φύσιν ἡ κώμη ἀποικία οἰκίας», δυνάμεθα εὐκόλως τὸ πολυπλάσιον τῶν κωμῶν, τὴν κοινωνίαν ἤτοι, νὰ ἀνάξωμεν εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς μονάδα, τὴν οἰκίαν. Ὅλος ὁ σκοπὸς εἶναι ἡ εὐδαιμονία τοῦ οἴκου. Πᾶσαι αἱ ἐπιστῆμαι καὶ πᾶσαι αἱ τέχναι συναντῶνται ἐκ τινος ἄκρας αὐτῶν εἰς τὸ κατόρθωμα τοῦτο. Ἡ εὐεξία τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τῆς οἰκογενείας ἐκ πόσων ὄρων ἀποτελεῖται!

Ποῦ κεῖται ἡ δύναμις ἐκείνη ἣτις συνάπτει τοὺς ὅρους τούτους εἰς σύμπραξιν, παρὰ τῷ ἀνδρὶ, παρὰ τῇ γυναικί, ἢ παρ' ἀμφοτέροις, ἀδιάφορον. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ δύναμις αὕτη, ὅπου δῆποτε καὶ ἂν εὕρισκῆται, εἶναι ἡ ἀληθὴς οἰκοδόσποινα. Ἐκτείνετε ἤδη τὴν ἰδέαν αὐτῆς ὅσον θέλετε, ἀπὸ τῆς οἰκίας εἰς τὴν κώμην, εἰς τὴν πόλιν, εἰς τὴν πολιτείαν ὀλόκληρον, ἀπανταχοῦ εἶναι ἡ αὕτη. Τί ση-

μαίνει ἂν εἶναι εἰς χεῖρας ἑνὸς ἀνδρογύνου ἢ χιλιάδων τοιούτων, ἑνὸς ἀτόμου ἢ ἑκατομμυρίων; — Λοιπὸν ἡ ἐπιστήμη τῆς δυνάμεως ταύτης εἶναι ἡ Οἰκονομία· ἐν τῇ οἰκίᾳ ὀνομάζεται Οἰκιακῆ, ἐν τῇ πολιτείᾳ Πολιτικῆ⁽¹⁾, παρὰ δὲ τῷ Smith ἐπιστήμη τῆς τῶν ἐθνῶν εὐδαιμονίας⁽²⁾.

Ἡ Πολιτικὴ οὕτως Οἰκονομία εἶναι ἡ λυδία λίθος τῆς χρησιμότητος τῶν λοιπῶν ἐνασχολήσεων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ἀνεξαρτήτως τῆς εἰδικῆς περιπτώσεως ὅτι αὕτη ῥί-

(¹) Ἀδυστὰρὸς γραμματικὸς ἡδύνατο ἕως νῦν εὖρη τρωτὸν μέρος εἰς τὸ ἤδη ἀπὸ τοῦ 1615 εἰσαχθὲν ὑπὸ Monchrelieu καὶ ἐν τῇ κοινῇ πρακτικῇ ἐπικρατήσαν ὄνομα τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας. Ὅπως-δήποτε ἡ μὲν οἰκονομία ἐνωρὶς παρ' ἡμῖν μετετράπη εἰς ἰδέαν ἀρετῆς (νέα μορφή τῆς ἐν τῷ κειμένῳ δυνάμεως), τὸ δὲ ἐπίθετον πολιτικὴ ὑπενομιάζει ἐν τῇ φράσει τὸ «πολιτικὸν» (ὅπερ ἐστὶ κοινωνικὸν) ζῶον» τοῦ Ἀριστοτέλους (Πολιτ. Α. 1253). — Αἱ ἐπιστημονικαὶ περὶ τὸ ὄνομα διακρίσεις εἶναι μᾶλλον δυσμεβεῖσται. Ἐὰν θέσωμεν κατὰ μέρος τὸ παρὰ Γερμανοῖς μᾶλλον ἐπιζόμενον αἰθνητικὴ οἰκονομία, ἐκ τῶν λοιπῶν εἰς ἀλλαγὴν ἀποπειρῶν ὄλαι ἀπέτυχον. Οὐδαμῶς ἐν τούτοις ὑπῆρξε τόσον ἀτυχῆς ὅσον ἡ τοῦ Rossi, ὅταν ἀντὶ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐπρότεινε τὴν «ἐπιστήμην τοῦ Πλούτου». Πόσον ἡ ἰδέα τοῦ Πλούτου εἶναι σχετικὴ καὶ ἀνεπίδεκτος ἐπιστημονικῆς καθόλου ἐπεξεργασίας εἶναι εἰςζήγητον. Τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Πλάτων ἐν τοῖς Νόμοις αὐτοῦ (ἐκδ. Hermannii σελ. 148) ἀπλουσίους δ' αὐτὸν σφόδρα καὶ ἀγαθοὺς ἀδύνατον, οὓς γε δὴ πλουσίους νοί πολλοὶ καταλέγουσι· λέγουσι δὲ τοὺς κεκτημένους ἐν ὀλίγοις κτῶν ἀνθρώπων πλείστου νομίματος ἄξια κτήματα, ἀ καὶ κακός τις κακῆτ' ἂν· Εἶδ' ἐστὶ τοῦτο οὕτως ἔχον, οὐκ ἐν ἔγωγῃ αὐτοῖς ποτὲ συγχωροῖν τὸν πλούσιον εὐδαιμόνα τῇ ἀληθείᾳ γίγνεσθαι μὴ καὶ ἀγαθὸν ὄντα· ἀγαθὸν δὲ ὄντα διαφερόντως καὶ πλούσιον εἶναι διαφερόντως ἀδύνατον.

(²) Τὸ περὶ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἀθάνατον αὐτοῦ σύγγραμμα, περὶ οὗ λέγει ὁ Buckle (Ἱστορία τοῦ Πολιτισμοῦ τόμ. 1 κεφ. 4), ὅτι ἀσυντέλεστο πλείοτερον εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἀνθρώπων ἢ ὅλα τὰ ἡνωμένα προτερήματα τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν νομοθετῶν «τοῦ παρελθόντος», ἐπιγράφεται «An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations».

πτει τὸ ἔλαιον εἰς τοὺς ἐπιστημονικοὺς λύχνους, ἐὰν ὁ καθολικὸς σκοπὸς πάσης ἐπιστήμης καὶ πάσης τέχνης εἶναι ἡ δυνατὴ τελείωσις τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς, ἢ Πολιτικῆ Οἰκονομία, ὡς ἐπιστήμη τῆς εὐδαιμονίας τῶν ἐθνῶν, συγκεντρῶναι παρ' ἑαυτῇ ὅλας τὰς θετικὰς ἀποδείξεις.

Μεταξὺ ἐν τούτοις τῶν ἐπιστημονικῶν συγγενειῶν τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ὁ στενώτερος σύνδεσμος αὐτῆς ἀπαντᾶται πρὸς τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν πολιτικὴν. Ὅτι εἶναι ἐν τῷ οἴκῳ αἱ χαρακτηρίζουσαι τὴν μητέρα καὶ τὸν πατέρα, ἀγάπη καὶ ἰσχύς, εἶναι ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ, ὡς κεφάλαιά τινα τῆς κοινωνικῆς ἀγάπης καὶ τῆς κοινωνικῆς ἰσχύος. Ἡ ἐπὶ τοῦ οἰκιακοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ σκοποῦ ἀποτελεσματικότης ἀμφοτέρων εἶναι ἀνεπίδεκτος ἀμφισβητήσεως. Ἐνῶ ἀφ' ἑνὸς ὅσω πλείοτερον φωτίζονται αὐταί, τόσω πλείοτερον χρησιμοποιοῦνται, ἀφέτερου διατελοῦσι πρὸς τὴν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν εἰς ἀδιακόπους ἀλληλεπιδράσεις. Ποία δύνამις ἠθικῆς παρὰ λαῶ οἰκονομικῶς κατετραμμένῳ; Καὶ τὰνάπαλιν ὅποια οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις παρὰ λαῶ διεσθαρμένῳ! Τὸ δὲ πολίτευμα εἶναι προϊόν τῶν καθόλου οἰκονομικῶν ὄρων ὑφ' οὓς τὸ ἔθνος διατελεῖ. Καθ' ὅσον οὗτοι ἀναπτύσσονται κατὰ τοσοῦτον καὶ τὸ πολίτευμα τοῦ ἔθνους τελειοποιεῖται ἐν χώρᾳ δὲ ἀνθρωποφάγων ἢ δουλείᾳ, ἢ ἐξάγουσα τοὺς αἰχμαλώτους εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, εἶναι ἀληθὴς πρόσοδος!

Ἐὰν ἡ ἠθικὴ ἔχει ἀνάγκην τῶν οἰκονομικῶν ἐφοδίων εἰς καλλιέργειαν τοῦ ἀγροῦ αὐτῆς, ἡ πολιτικὴ ὑπὸ τὴν Κυβερνητικὴν αὐτῆς ἔννοιαν δεῖται ἰδιαιτέρων διὰ τὴν λειτουργίαν αὐτῆς μέσων, ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ὁποίων ἀπαρτίζεται ὁ δῆμος ὁ ἰσχυρός. Εἶναι οὗτος τόσον σπουδαῖος καὶ καθ' ἑαυτὸν καὶ διὰ τὴν κοινωνικὴν ἐπιρροήν του, ὥστε τὰ σχετικὰ φαινόμενα ἀπετέλεσαν ἰδιαιτέρον κλάδον οἰκονομικῶν μελετῶν, τὴν Δημοσιονομίαν, ἧς σκοπὸς εἶναι ἡ ἐπὶ ὀρθῶν βάσεων καὶ πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον ἀνάπτυξις καὶ χρῆσις τῶν δημοσίων χρημάτων⁽³⁾.

(³) Ἡ παρ' Ἀθηναίους («ὄφειλεν τῷ δημοσίῳ, ἐκ τῶν δημοσίων

Ἐν τούτοις ἐπὶ τοῦ ὅλου τῆς οἰκονομικῆς τῶν κοινωνικῶν ζωῆς, καθὼς ἔλεγεν ὁ Rousseau (πραγματευόμενος περὶ τῶν σημείων τοῦ ἀγαθοῦ πολιτεύματος καὶ εὐρίσκων αὐτὰ ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, εἰς τὴν συντήρησιν τού- τέστι, τὴν εὐδαιμονίαν καὶ τὴν πολυπλοκασίαν τῶν ἀνθρώπων), ἀπολογισταὶ ἰδικόνσας ἔργον εἶναι τόρα· ἀριθ- μεῖτε, μετρεῖτε, παραβάλλετε» (1). . . — Τῷ ὄντι σοφώτα- τον ὁ ἀριθμός! Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἐνώπιον αὐτοῦ ἀπο- καλύπτεται μετὰ σεβασμοῦ· εἶναι τὸ φῶς τῶν θεωρημάτων της. Τί σημαίνει ἡ δόξα τοῦ δεῖνα; Τὸ οὐσιώδες εἶναι τί ἀπεφάνθη ἢ ἀνθρωπότης διὰ τῶν μεγάλων αὐτῆς ἀριθμῶν! Τοιοῦτοτρόπως πολυτιμώτατον εἶναι τὸ ἐκ τῶν ἀριθμῶν τούτων πειραματικὸν τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ὄργανον, ἐξ οὗ ἀποτελεῖται ἡ Καταστατικὴ, ἡ ἐπιστήμη δη- λαδὴ τῶν φυσικῶν, κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν γεγονότων ἐκφραζομένων δι' ὄρων ἀριθμητικῶν (2).

ἠδιδόναί», ἰδ. Ν. Βάμβα Σημειώσεις εἰς Δημοσθένην σελ. 253) καὶ διὰ τῶν Βυζαντινῶν (Βασιλ. 9, 9 καὶ 19, 13) παρ' ἡμῖν ἐν τῇ κοινῇ πρακτικῇ ἔννοια τοῦ δημοσίου, ὡς οἰκονομικοῦ προσώπου τῆς πολιτείας, συνδυαζομένη πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν ἰδέαν τῆς κατὰ σκοπὸν διευθύνσεως αὐτοῦ (δημόσιον—νέμω), ἀντιπροσωπεύεται μάλ- λον ἐν τῇ νέᾳ τῆς Δημοσιονομίας λέξει.

(1) Περί Κοινωνικοῦ Συναλλάγματος Γ'. 9. § 247.

(2) Moreau de Jonnés, Elements de Statistique Α'. α. — Ἡ ἐπιστήμη αὕτη, τῆς ὁποίας τὰ φαινόμενα ἐν πάσῃ ἐποχῇ ἀπασχό- λησαν τὰς ὀργανισμένας πολιτείας, ἐσυστηματοποιήθη τὸ πρῶτον ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἐποχῇ τῷ 1748 ὑπὸ τοῦ ἐν Γοτίγγῃ καθηγητοῦ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ δημοσίου δικαίου G. Achenwal, ἐκ τοῦ λατινικοῦ status ὀνομασθεῖσα Statistica. Ὁ ἑλληνοπρεπὴς σχηματισμὸς τῆς λέξεως ταύτης συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ἐν Ἑλλάδι εἰσαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης ὑπὸ τὸ ὄνομα Στατιστική. Τοιοῦτοτρόπως πάσα ῥίζα ξένη δύναται δι' Ἑλληνικῆς καταλήξεως νὰ αὐξήσῃ ἐπ' ἀπειρον τὴν ἡμε- τέραν γλῶσσαν! Ὑποθέτω τὴν ἀγανάκτησιν τῶν γραμματικῶν. . . . Ἐὰν ὁμῶς κρίνωμεν ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς Λατινικῆς ῥίζης status=κα- τάστασις, ἢ scientia Statistica τοῦ Achenwal πρέπει νὰ με- ταφρασθῇ παρ' ἡμῖν εἰς ἐπιστήμην Καταστατικὴν. Τῷ ὄντι,

ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΠΡΟΣ ΤΗΝ

ΠΟΛΙΤΙΚΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΝΟΜΙΚΗΝ.

Ἐὰν ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ Νομικὴ καθόλου ἐπιστήμη εἶναι κλάδος τῆς Πολιτικῆς, ἢ μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας συγγένεια εἶναι τόσον προφανής, ὅσον μαρτυρεῖ ἢ ἐν τοῖς πράγμασι τοῦ κόσμου τούτου εἰμαρμένη τῆς ἰσχύος ἀναγκαιότης. Ὅποῖον χάος ἐν αὐτῇ τῇ δημιουργίᾳ ἂν ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ ἔλειπεν ἢ ἰσχύς! — Ὅταν δὲ ὁ νομοθέτης ἐργάζεται, τί ἄλλο ἐνεργεῖ ἐκτὸς τῆς παρεμ- βάσεως τῆς ἰσχύος τῆς πολιτείας ἐν τῇ κοινωνικῇ ζωῇ; Εἶναι λοιπὸν οὗτος τὸ κατ' ἐξοχὴν ὄργανον τοῦ πολιτικοῦ· ὁ δὲ νόμος τοῦ ἢ σιδηρὰ τῶν πολιτισμένων λαῶν ῥάβδος, τὴν ὁποίαν ἢ πολιτικὴ ἐπιστήμη διαχειρίζεται. Πόσον οἰκτρὸν φαινόμενον εἶναι νὰ ἐμπιστευθῇ λαός τις τὴν ῥάβδον ταύ- την εἰς τὴν ἀθαιρεσίαν, καὶ τυφλῷ δῆλον.

Ὑπὸ ἄλλην ἐποψιν ὁ νόμος εἶναι τῆς ἀνάγκης προϊόν (3). Εἴτε περὶ νόμου τῆς φύσεως (καθόλου) πρόκειται, εἴτε περὶ νόμου τῆς κοινωνίας, ὅλοι ὀφείλουσι τὸν λόγον τῆς υπάρ- ξεως αὐτῶν εἰς τὴν ἀνάγκην. Ἡ ἀπόδειξις εἶναι πρόχειρος, διότι ἄνευ τοῦ νόμου ὅ,τι δι' αὐτοῦ σκοπεῖται (συντήρησις

ἐὰν καθὼς ἔλεγεν ὁ Schlözer ἢ Statistica εἶναι πρὸς τὴν ἱστορίαν ὅ,τι δεδομένη ἐποχὴ πρὸς τὸν βέοντα χρόνον, ἢ Καταστατικὴ δὲν ἀπομακρύνεται τῆς ἐννοίας ταύτης, διότι ἐκφράζει τὸ ἐν χρονικῷ τινι σημείῳ ὑπάρχον. — Ἐν τούτοις ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνισμὸς παρέχει ἐτέ- ρου εἶδους ἱστορικὴν βοήθειαν, διότι γνωρίζομεν ἐκ μὲν τοῦ Ἀριστο- τέλους τὴν πολιτικὴν πρὸς τὸ ἀπογράφεσθαι ἀνάγκην (Πολιτ. 6, 1297), ἐκ δὲ τοῦ Λουκᾶ ὅτι αὐξήθη δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγού- στου ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην· αὕτη ἢ ἀπογραφή πρῶτη ἐγένετο ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου (Εὐαγγ. Β. 1—6). Οὕτως ἢ ἐπιστήμη ἠδύνατο παρ' Ἑλλησι νὰ ὀνομασθῇ Ἀ- πογραφική. (3) Κατὰ τὸν Menteaquieu «νόμοι εἶναι αἱ ἐκ τῆς φύ- σεως αὐτῆς τῶν πραγμάτων προερχόμεναι ἀναγκαιαὶ σχέσεις» (περὶ τοῦ Πνεύματος τῶν Νόμων Α'. 1).

ἢ πρόδος) θὰ κατεστρέφετο. Ὁ νομοθέτης λοιπὸν ὁ ἄνευ προηγουμένης μελέτης τῶν ἀληθῶν τοῦ ἔθνους ἀναγκῶν προβαίνων εἰς τὸν κανονισμὸν αὐτῶν (ἐκτὸς ἂν τοιοῦτος νομοθέτης εἶναι καὶ αὐτὸς ἔργον ἀνάγκης οὐχὶ σπάνιον ἐν τῇ ἱστορίᾳ φαινόμενον,) ἀπέχει τόσον τοῦ τελικοῦ σκοποῦ ὅσον καὶ ὁ γράφων περὶ ἐπιστήμης τὴν ὁποίαν ἀγνοεῖ.

Ἡ θεωρία τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν εἶναι εὐρυτάτη, διότι περιλαμβάνει τὸν πνευματικὸν ἅμα καὶ τὸν ὕλικὸν κόσμον. Ἐνώπιον αὐτῆς τὸ ἔθνος εἶναι τι ὅλον καὶ συγχρόνως κρίκος ἀλύσεως, τὴν ὁποίαν ἀποτελεῖ σύμπασα ἡ ἀνθρωπότης. Εἶναι ἄραγε ἀναπόφευκτον νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι, ἐὰν ἐτίθεντο κατὰ μέρος αἱ λοιπαὶ ἀνάγκαι, αἱ οἰκονομικαὶ ἀποτελοῦσι τὴν βασιν τοῦ κοινωνικοῦ οἰκοδομήματος; . . . Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται τίνος ἕνεκεν περὶ ταύτας στρέφεται τὸ πλεῖστον τῆς νομικῆς ἐπιστήμης διὰ τῶν ἀπείρων ἐκεῖνων λεπτοτήτων τοῦ Ἀστυκοῦ καὶ τοῦ Ἐμπορικοῦ Δικαίου καὶ ὄλου ἐν γένει τοῦ νομοθετικοῦ μηχανισμοῦ, δι' οὗ ἐπιδιώκεται ἡ πραγματοποίησις τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν εἴτε πρὸς τὸ ἄτομον, εἴτε πρὸς τὰς ομάδας τῶν ἀτόμων, εἴτε πρὸς τὴν ὅλην ἐπικράτειαν.

Ἐὰν αἱ οἰκονομικαὶ ἀνάγκαι ἦσαν ἀκίνητοι ὡς ὁ βράχος τοῦ Λυκαβητοῦ, τί ἐμπόδιζε νὰ γραφῶσιν ἐπὶ στήλης πρὸς φωτισμὸν τοῦ κόσμου! Ἀλλ' εἶναι αὗται τὸ ὕφασμα ἐξ οὗ ἀποτελεῖται ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τῆς ὁποίας δύο στιγμᾶς δὲν δύνασθε νὰ εὕρητε ἐντελῶς ὁμοίας. Ὅστις δὲ, διότι ἐγνώρισε τὴν χθὲς τοῦ ἔθνους του, νομίζει ὅτι δύναται νὰ διοικήσῃ τὴν αὔριον χωρὶς νὰ μελετήσῃ τὴν σήμερον, ὑπενθυμίζει τὸν θέλοντα νὰ μεταχειρισθῇ τὰ παιδικὰ του ὑποδήματα εἰς τὴν ἀνδρικήν ἡλικίαν. Ὡς ἐπιστήμη λοιπὸν τῶν οἰκονομικῶν ἀναγκῶν ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἀναπόφευκτον εἶναι ἐγκόλπιον διὰ τὸν πολιτικὸν καὶ τὸν νομοθέτην.

Ἐπὶ δὲ τοῦ νομικοῦ, ἐὰν ἤρκει ἡ ξηρὰ τῶν νόμων γνώσις, κοινὸν λαξικὸν εἰς τοῦ τυχόντος τὰς χεῖρας θὰ καθίστα περιττὰ τὰ ἐμφύχα μνημεῖα. Ἀριθμὸς δέ τις νομικῶν συν-

ταγῶν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ πλοῦτος ζηλευτός. Πόσον ἐν τούτοις ἀπέχει ἡ ἀληθῆς Νομικὴ ἐπιστήμη! Δι' αὐτὴν ὁ νόμος εἶναι γεγονός τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ εὕρεθῃ ἡ αἰτία καὶ νὰ ὑπολογισθῇ τὸ ἀποτέλεσμα. Ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι ἐν πᾶσι ἡ αἰωνία τοῦ πνεύματος τροφή. — Ὅσοι εὐρίσκουσι τὰς πηγὰς τοῦ θετικοῦ δικαίου ἐντὸς τοῦ αἰωνίου φυσικοῦ, δὲν δύνανται νὰ δικαιολογήσωσι μετὰ τόσων ἄλλων τὸ νομοθετικὸν στίγμα τῆς δουλείας. Ὅσοι πάλιν ἐννοοῦσιν ἐν τῇ ἱστορικῇ τοῦ θετικοῦ δικαίου ἀναπτύξει τὴν διαδοχικὴν τῶν νομοθετημάτων σειρὰν, μεταθέτουσιν ἀλλὰ δὲν λύουσι τὸ ζήτημα. Τὸ ἀνθρώπινον γένος δὲν εἶναι σχολὴ νομοδιδασκάλων. Μόνη ἡ λειτουργία τῶν ἀναγκῶν αὐτοῦ περιέχει τὸ μυστήριον τῶν νομοθεσιῶν του (1).

Ἡ ἐλευθερία δι' ὄλων αὐτῆς τῶν μορφῶν, ἡ οἰκογένεια δι' ὄλων αὐτῆς τῶν δεσμῶν, ἡ ἰδιοκτησία δι' ὄλων αὐτῆς τῶν ἐμφανίσεων, ἡ κληρονομία, ἡ πίστις, ἡ συναλλαγὴ, αἱ τύχαι τοῦ ἀτόμου, τῆς κοινότητος, τῆς ἐπικρατείας δι' ὄλων τῶν ἐλατηρίων αὐτῶν, ὑπενθυμίζουσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ τὸν τῆς Κρήτης λαβύρινθον. Οὔτε ἡ ἰσχὺς τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν, οὔτε οἱ νόμοι τοῦ Μίνως, οὔτε τὸ αἰώνιον δίκαιον τῶν Θεῶν ἠδύνατο νὰ σώσωσι τὸν Θεσέα. Ἐὰν ὁ μῖτος τῆς Ἀριάδνης τὸ κατάρθωσεν, δὲν ἀπαιτεῖ ὠραιότερον σύμβολον ἢ Πολιτικὴ Οἰκονομία (2).

(1) Μήπως δὲ καὶ ἡ ἱστορικὴ μέθοδος ἀρκεῖ; Ὅταν ὁ Ἰουστινιανὸς ἐθέσπιζε (Κώδ. 46. 1, 3) «εἰ τις τελευτῶν εὐσεβῆ ποιήτω διατύπωσιν» . . . ἔχειν ἕκαστον «τὴν ἄδειαν κινεῖν τὸν ex lege condiction καὶ ἀπαιτεῖν τὰ καταλειμμένα πληροῦσθαι,» ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ παρέμβῃ, διότι, καθὼς παρατηρεῖ ὁ Savigny (Συστ. Ῥωμ. Δικαίου τόμ. 2 § 89), «ἐὰν ἐν τινι πόλει τὰ ὑπὲρ τῶν πτωχῶν π. χ. καθιδρύματα ὑπῆρχον καλῶς ὀργανισμένα καὶ εὐπορα δὲν δύναται «πλοῦσις διαθέτης, ἐκ κακῶς ἐννοουμένης φιλανθρωπίας, συνιστῶν κανονικὰ ἐλέη, νὰ διαταράξῃ τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τῆς δημοσίας ἐλεημοσύνης.»

(2) Καθὼς λέγει ὁ Say (Μαθ. Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐκδ. 3. τόμ. 1 σελ. 31) ἀνεῖ τῆς γνώσεως τῶν συμφερόντων τῆς κοινωνίας οἱ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΤΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ ΥΠΑΡΞΕΩΣ.

Όταν κατά την 24 Αυγούστου 1864 ἡ Β' ἐν Ἀθήναις συνέλευσις τοῦ ἔθνους ἐψήφισεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔχουσι τὸ πδικαίωμα τοῦ συνεταίριζεσθαι, τηροῦντες τοὺς νόμους τοῦ Κράτους, οἵτινες ὁμῶς οὐδέποτε δύνανται νὰ ἀυπαγάγῃσι τὸ δικαίωμα τοῦ το εἰς τὴν προηγουμένην τῆς κυβερνήσεως ἀδειαν»⁽¹⁾, ἐθεώρησεν ἀναπόφευκτον ἵνα ἐρμηνεύσῃ τὸ φυσικὸν τοῦτο δικαίωμα, ὀρίζουσα ἐν τοῖς πρακτικοῖς αὐτῆς, ὅτι δὲν ἐκτείνεται «εἰς τὰς συνήθεις πολιτικὰς καὶ ἐμπορικὰς ἐταιρίας, ἀλλ' αὐταὶ θέλουσι διέπεσθαι καὶ τοῦ λοιποῦ ἀπὸ τοῦ ἰσχύον ἀστυκὸν καὶ ἐμπορικὸν δίκαιον»⁽²⁾.

Ἐν πρώτοις ἡ ἐννοια τοῦ συνήθους ἐν ταῖς πολιτικαῖς καὶ ταῖς ἐμπορικαῖς ἐταιρίαις εἶναι σχετικὴ πρὸς τὴν πρακτικὴν τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἡ συνέλευσις ὑπὸ τὸ ἐνδύμα τῆς ἐρμηνείας εἰσήγε προφανῆ ἐξαίρεσιν εἰς τὸν συνταγματικὸν κανόνα. Συνήθεις ἐταιρίαι εἶναι αἱ συνεχῶς ἐν τῷ βίῳ ἐπαναλαμβανόμεναι· εἶναι λοιπὸν περιέργος ἡ ἐρευνα κατὰ πόσον αὐταὶ ἔχουσι ἀνάγκην τῆς Κυβερνητικῆς ἀδείας κατὰ τὸ ἀστυκὸν καὶ τὸ ἐμπορικὸν δίκαιον.

Όσον ἀφορᾷ τὰς πολιτικὰς ἐταιρίας, οὐδαμοῦ τῆς Βυζαντινῆς νομοθεσίας στηρίζεται τοιαύτη ὑπόθεσις. Μόνη ἡ συναίνεσις ἀρκεῖ καὶ μάλιστα καὶ σιωπηρὰ ἀνῆναι, διότι καθὼς λέγει ὁ Modestinus «συνίσταται κοινωνία πρᾶγματι, ῥήματι καὶ δι' ἀγγέλου»⁽³⁾. — Ἐκ τῶν ἐμπορικῶν δὲ ἐταιριῶν μόνη ἡ ἀνώνυμος «δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ εἰμὴ διὰ ἀδικαστὰ θὰ ᾖσαν, ὡς οἱ κλητῆρες ἀστυνομίας τυραννικῆς, τυφλὰ ἔργα εἰς αὐθαρέτου· ἐπρεπε δὲ νὰ συγκριθῶσι πρὸς τὰς σφαίρας τῶν πυροβόλων, αἱ ὁποῖαι ἐξέρχονται ἀδιακρίτως καὶ κατὰ τοῦ δικαίου καὶ κατὰ τοῦ ἀδίκου.»

⁽¹⁾ Ἄρθρ. 11 τοῦ Συντάγματος. ⁽²⁾ Ἐπίσημα Πρακτικὰ τῆς Συνελεύσεως τόμ. 6. σελ. 124. ⁽³⁾ Βασιλικῶν δ'. (12, 1).

βασιλικῆς ἀδείας καὶ ἐγκρίσεως τοῦ καταστατικοῦ αὐτῆς «ἐγγράφου»⁽¹⁾ Ὡστε ἡ ὄλη ἀξία τῆς ἐξαίρεσεως στρέφεται πρὸς τὰς ἀνώνυμους ἐμπορικὰς⁽²⁾, ὡς πρὸς τὰς ὁποίας παραλείπω ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐξετασθῇ τὸ νομικὸν κῦρος αὐτῆς ἐκ τοῦ λόγου, ὅτι, ἀντικρὺ τῆς ἐν τῷ ἄρθρῳ 109 τοῦ Συντάγματος θεμελιώδους προνοίας «περὶ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ἅμα ὑπογραφή ὑπὸ τοῦ βασιλέως» καὶ περὶ τῆς δη-

⁽¹⁾ Ἐμπ. Νόμου ἄρθρ. 37.

⁽²⁾ Ἡ οὐσία τῆς ἀνώνυμου ἐταιρίας συνίσταται εἰς τὴν εὐθύνην τοῦ συνεταίρου ἐπὶ μόνῃ τῇ μετοχῇ αὐτοῦ, ὅπερ δηλοῖ ἀπλὴν κεφαλαίων ἐνωσιν. Δύναται καὶ ἡ πολιτικὴ ἐταιρία νὰ καταρτισθῇ ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης; Ὁ νόμος (Βασιλικῶν κθ'. § 1. 12, 1) ἀναγνωρίζει τὴν περὶ ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῶν ζημιῶν συμφωνίαν ὑπὲρ μόνου τοῦ συνεταίρου ἐκείνου, ὅστις ἀπλεῖ, ἢ ξενιτεύει ἢ κινδυνεύει. Τὸ ζήτημα ὁμῶς κεῖται ἀλλαγῶν. Ὅταν ὁ πρὸς τὴν ἐταιρίαν συναλασσόμενος τρίτος γνωρίζῃ, ὅταν δέχεται τὸν ἐν τῷ καταστατικῷ αὐτῆς ὅρον ὅτι τὰ μέλη τῆς δὲν εὐθύνονται πέραν τῶν καταβολῶν αὐτῶν, προφανῶς περιορίζεται εἰς τὴν πεποιθήσιν τῆς καλῆς διευθύνσεως τῶν ἐταιρικῶν πραγμάτων. Τοιοῦτο σύμφωνον οὐδαμῶς ἀντίκειται πρὸς τὸν νόμον, διότι ἕκαστος δύναται νὰ περιορίσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν πρὸς αὐτὸν ὑποχρέων καὶ τὴν ἐκτάσιν τῶν νομίμων ἀσφαλειῶν του. Ἐπομένως δύναται καὶ ἡ πολιτικὴ ἐταιρία νὰ συγκροτηθῇ ὑπὸ τὸν ἀνώνυμον τύπον τῆς ἐνώσεως τῶν κεφαλαίων. Ἴδ. καὶ Bédarride περὶ ἐταιριῶν § 269.

Τοιαύτη ἀνώνυμος πολιτικὴ ἐταιρία ὑπάγεται εἰς τὴν περὶ κυβερνητικῆς ἀδείας διάταξιν τοῦ ἄρθρ. 37 τοῦ ἐμπρο. νόμου; Ἡ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου καταφατικὴ λύσις (Troplong περὶ Ἐταιρίας § 143 καὶ 459, Duvergier περὶ Ἐταιρίας § 484) εἶναι τῷ ὄντι παράδοξος. Πῶς; Ὅταν ὁ νόμος ὁμιλεῖ περὶ μόνον ἐμπορικῶν ἐταιριῶν, πρέπει νὰ προσθεθῶσι καὶ αἱ πολιτικαί! Ἐὰν ὅ,τι διὰ τῆς Κυβερνητικῆς ἀδείας ἐσκόπει οὗτος ἐπὶ τῆς ἀνώνυμου ἐμπορικῆς ἐταιρίας ἀνακαλύπτεται κατόπιν, ὅτι ἀρμόζει καὶ ἐπὶ τῆς πολιτικῆς, ἔδύναται ἄραγε ἡ ἐρμηνευτικὴ τῆς ἐπ' ἀναλογίᾳ ἐφαρμογῆς νὰ ἐκτείνῃ διάταξιν προφανῶς ἀπαγορευτικὴν πέραν τῶν γραμματικῶν ὁρίων τῆς νομοθεσίας; . . . Ἐνθυμηταί τις καὶ ἄκων τοὺς νομοδιδασκάλους τῆς Ῥώμης, οἵτινες διὰ τῆς ἐρμηνείας μετέβαλλον τὸ δίκαιον τῆς πατρὸς τῶν.

μοσιεύσεως του διὰ τῆς ἡμεριδος τῆς Κυβερνήσεως, ἢ ἐξαίρεσις δι' οὐδετέρου τῶν τύπων τούτων περιεβλήθη καὶ μάλιστα τοῦ τελευταίου, ὅστις εἶναι ἡ βᾶσις παντὸς νομοθετήματος.

Ὅπως δὲ ἴσως πρὸς τὰς πολιτικὰς ἐταιρίας ἢ ἐξαίρεσις τῆς Συνελεύσεως ὑπομνήσκει τοὺς ἱστορικοὺς τοῦ Πλουτάρχου, οἵτινες ἐν ταῖς γεωγραφίαις τὰ διαφεύγοντα τὴν ἀγνώσιν αὐτῶν τοῖς ἐσχάτοις μέρεσι τῶν πινάκων πιεζούνητες, αἰτίας παραγράφουσι ὅτι—Τὰ δ' ἐπέκεινα θῖνες ἀνυδροὶ καὶ θηριώδεις, — ἢ, πηλὸς αἰθνής — ἢ, Σκυθικὸν κρούος — ἢ, πέλαγος πεπηγὸς — ⁽¹⁾. Ἡ μέθοδος αὕτη δὲν ὑπῆρξεν ἄγονος, διότι παρέσχε τροφήν εἰς τὸ περιεργον σόφισμα, καθ' ὃ ἢ ἐπὶ τοῦ συνταγματικοῦ δικαιώματος ἐξαίρεσις εἶναι δίκτυον, ἐκ τοῦ ὁποίου, ἐὰν διέρχωνται αἱ μικραὶ πολιτικαὶ ἐταιρίαι, δὲν δύνανται ὁμως νὰ διαφύγωσιν αἱ μεγάλαι ⁽²⁾. Πόσον τὸ κείμενον τῆς ἐξαίρεσεως

⁽¹⁾ Ἐν βίῳ Θεσέως κεφ. α΄.

⁽²⁾ Μεγάλην πρὸς τὸ σόφισμα παρέσχε βοήθειαν ἡ θεωρία τῆς κηδεμονείας τῶν Λαῶν, ὑποτροφευμένη ἐν τῇ πρακτικῇ ὑπὸ τοῦ πλάγιου σκοποῦ τῆς ἐκ τῶν κυβερνητικῶν ἀδειῶν ἐταιρικῆς γρητείας. Πόσον ἡ θεωρία αὕτη εἶναι ἀρχαία, μαρτυροῦσι τὰ σκωληκώδη θεμέλια αὐτῆς. Ἀνεξαρτήτως τοῦ συλλογισμοῦ τοῦ Καλλιγόουλα, καθ' ὃν «ἢ οἱ βασιλεῖς εἶναι θεοὶ ἢ οἱ λαοὶ εἶναι κτήνη», τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς χρησιμότητος, τὴν ὁποίαν παριστᾷ ἢ εἰς ζητήματα τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας ἐν γένει ἀνάμειξις τῶν κυβερνήσεων. Τί ὁμως ἐννοεῖ ἐκ τῶν μεγάλων τῆς πίστεώς π. χ. ἐπιχειρήσεων ὁ ἀρχαῖος ὑπάλληλος, ὅστις, κυρίως εἰπεῖν, θὰ ἐτοιμάσῃ τὸ διάταγμα τῆς ἐγκρίσεώς των; Τί δὲ κατ' ἀκρίβειαν πρόκειται; Προφανῶς ἀποτροπὴ τῆς ζημίας τῶν συνεταίρων ἢ τῶν τρίτων. Ὅταν ἐν τούτοις ἀναλογισθῇ τις τὴν σπουδαιότητα τῶν συμφερόντων, ἅτινα συνδέουσι τοὺς συνεταρισμοὺς, τὸ πρῶτον καθ' ἑαυτοὺς καὶ ἔπειτα πρὸς τοὺς τρίτους, ἡ δημοσιότης ἀφ' ἑνὸς καὶ τὸ ποινικὸν δικαστήριον ἀφ' ἑτέρου ἀποτελοῦσι τὰς ἀσφαλεστέρους διὰ τὸν νομοθέτην ἐγγυήσεις. Τὰ λοιπὰ εἶναι λεπτομέρειαι, ἐν ταῖς ὁποίαις εἰμαρμένη εἶναι ἡ κρίσις τῶν ἀτομικῶν ἐκάστοτε ἐρευνῶν.—Ὁ

ἀντίκειται εἰς τοιαύτην ἐρμηνευτικὴν, μαρτυρεῖ ἡ πρόνοια τῆς Συνελεύσεως περὶ μόνων τῶν σ υ ν ἠ θ ω ν. Ἐὰν αἱ μεγάλαι πολιτικαὶ ἐταιρίαι ἀνεφάνησαν κατόπιν, ἢ ἦσαν τότε σπάνια, τί πρὸς τὴν ἐννοιαν τῆς ἐξαίρεσεως;

Ἡ οἰκονομικὴ ἱστορία τοῦ κράτους, ἐξ οὗ ἐμορφώθη ἢ παρ' ἡμῖν ἰσχύουσα Βυζαντινὴ νομοθεσία, μαρτυρεῖ τὴν ὑπαρξιν διαφόρων συνεταρισμῶν, οἵτινες δύνανται νὰ καταταχῶσιν εἰς δύο κεφαλαιώδεις κατηγορίας· ἢ πρόκειται περὶ κοινωνικῶν σκοπῶν ὑπὸ τὴν εὐρεῖαν τῆς λέξεως σημασίαν, ἢ πρόκειται περὶ ἰδιωτικῶν ὄλως καὶ χρηματιστικῶν. Ἡ διάκρισις αὕτη ἀπαντᾶται ἤδη ἐκ προηγουμένης ἐποχῆς ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κόσμῳ, διότι ἡ μὲν ἐ τ α ι ρ ε ῖ α εἶναι μᾶλλον πολιτικῆς φύσεως, ἡ δὲ κ ο ι ν ω ν ῖ α μᾶλλον χρηματιστικῆς. Οὕτως ἐν Ἀθήναις ὁ Κύλων ἀπροσπονησάμενος ἐ τ α ι ο ρ ῆ ῖ η ν τῶν ἡλικιωτέων, καταλαβεῖν τὴν ἀκρόπολιν ἐπεινήθη ⁽¹⁾. Τὴν αὐτὴν ἰδέαν εἶχε καὶ ὁ Ἀδείμαντος, ὅταν ἔλεγε πρὸς τὸν Σωκράτην «ξυνωμοσίαις τε καὶ ἐ τ α ι ρ ε ῖ α ς χτυνάξωμεν» ⁽²⁾. Διάφορον ἐν τούτοις σημασίαν ἀπέδιδεν ὁ Ξενοφῶν εἰς τὴν κ ο ι ν ω ν ῖ α ν, ὅταν ἐν τῷ περὶ Προσόδων του (4, 32) ἔλεγε τοὺς αἰδιώτας συνισταμένους καὶ κ ο ι ο ν ο μ ἔ ν ο υ ς τ ῆ ν τύ χ η ν ἀσφαλέστερον κινδυνεύειν.

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς Ῥωμαίους συνεταρισμοὺς ἢ φρασεολογία τῶν πηγῶν, κατὰ τὸ Βυζαντινὸν ἰδίωμα, τὴν μὲν παρ' Ἑλλησιν ἐταιρείαν ἀποκαλεῖ «ἐταιρικὸν σύστημα, σωμαστειον» ⁽³⁾, τὴν δὲ καθαρῶς χρηματιστικὴν ἐταιρίαν, «κοι-

⁽¹⁾ Πρωτ. 5, 71. ⁽²⁾ Πλάτ. Πολ. Β'. 365. ⁽³⁾ Βασιλικῶν 60, 32.

νωνίαν»⁽¹⁾, ἐκ τοῦ εἶδους τῆς ὁποίας πρέπει νὰ διακρίνωμεν τὰς διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν μεταλλείων καὶ τῶν ἀλικῶν καὶ τὴν εἰσπραξιν τῶν φόρων, διότι τὰ τρία ταῦτα εἶδη τῆς χρηματιστικῆς ἐταιρίας, ἕνεκεν τῶν κατ' αὐτὰ ἐνδιαφερομένων κοινωνικῶν σκοπῶν, κατατάσσονται ἐν τοῖς ἐταιρικοῖς συστήμασι καὶ τοῖς σωματείσι⁽²⁾.

Ἐν γένει τὰ ἐταιρικά συστήματα καὶ τὰ σωματεῖα προσκλήθησαν ἀπ' ἀρχῆς εἴτε ἐκ τῆς κοινότητος τῶν παντοειδῶν συμφερόντων, τὰ ὁποῖα ἐνοῦσι τοὺς ἀνθρώπους τοῦ αὐτοῦ ἐπαγγέλματος, εἴτε ἐκ τοῦ ἰσχυροῦ ἐκείνου ἐλατηρίου, τὸ ὁποῖον ἐν τοῖς ἐλευθέροις ἔθνεσιν κινεῖ πρὸς ἔνωσιν τοὺς ἀνθρώπους τῶν αὐτῶν φρονημάτων. Ἡ κοινωνία δὲν εἶναι σύνολον ἀτόμων· ἡ ἰδέα ὅτι εἶναι σύνολον οἰκογενειῶν δὲν ἐκφράζει τὸ ὅλον. Ἡ κοινωνία ζεῖ διὰ τῶν ομάδων, τὰς ὁποίας γεννᾷ μὲν τὸ αἰσθημα καὶ τὸ συμφέρον, στερεώνει δὲ τὸ φρόνημα.

Ἐκ τῆς πρώτης ὄψεως ἀπαντῶμεν ἐν τῷ Ῥωμαικῷ λαῷ τὰ collegia templi, ἧτοι τοὺς συνεταιρισμοὺς τῶν ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ ἐργαζομένων ἱερέων, — τὰς βιομηχανικὰς ἐνώσεις (corpus), τῶν σιδηρουργῶν π. χ. τῶν ἀρτοκόπων, τῶν κεραμέων, τῶν λεμβούχων, — τὰς ἐταιρίας (decuria) τῶν ὑποδεεστέρων ὑπαλλήλων τοῦ Λαοῦ, οἳ οἱ ἦσαν οἱ πρὸς τοὺς νῦν συμβολαιογράφους ἀντιστοιχοῦντες δημόσιοι γραφεῖς (scribae), οἱ βραβδοῦχοι (lictores).

Ἐκ τῆς ἐτέρας ὄψεως παρίστανται τὰ collegia sodalitia, τὰ ὁποῖα ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰς ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τοῦ Σόλωνος ἀναγνωρισθείσας ἐταιρίας τῶν συσίτων καὶ τῶν θιασωτῶν⁽³⁾, πρὸς τὰς ἐταιρικὰς ἐστιάσεις τῆς Καρχηδόνας, ἐπὶ

(1) Βασιλικῶν 12, 1.

(2) Savigny Συστ. Ῥωμ. δικαίου τόμ. 2 § 88. — Τοιοῦτοτρόπως αἱ λοιπαὶ χρηματιστικαὶ ἐταιρίαι καλοῦνται «privatae societates (Πανδ. 59 ἐν ἀρχῇ 17, 2).

(3) α' Ἐὰν δὲ δῆμος, ἡ φράτορες, ἡ ἱερῶν ὀργίων μνηστῆ, ἡ σύκετοι, ἡ ὁμόταροι, ἡ θιασῶται, ἡ ἐπὶ λαίαν οἰχόμενοι ἢ ἐπὶ ἐμπο-

ταῖς ὁποίαις ὁ Ἀριστοτέλης ἀναμιμνήσκειται τῶν Σπαρτιατικῶν φιδιτίων⁽¹⁾ καὶ αἱ τινες ὑπῆρξαν τὸ φυτώριον τῶν περιφρήμων τῆς ἀτυχοῦς δημοκρατίας νυκτερινῶν συλλόγων, εἰς οὓς ὁ Heeren⁽²⁾ ἀποδίδει προβουλευτικὴν ἐν τῇ πολιτείᾳ δύναμιν, οὐχὶ πολὺ ἀπέχουσαν τῆς ἐπιρροῆς, ἣν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τοιαῦται ἐνώσεις (Clubs), ἐκ τοιούτων ὀρμώμεναι ἀφορμῶν, ἤσκησαν ἐπὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων⁽³⁾. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα οἱ φιλικοὶ οὔτοι συνεταιρισμοὶ παρήχθησαν ἐν Ῥώμῃ ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἐγνώρισεν αὐτῇ τὸν Ἑλληνικὸν καὶ τὸν Καρχηδονιακὸν πολιτισμὸν, διότι ὁ πρεσβύτερος Κάτων διηγεῖται⁽⁴⁾ τὴν ἐπὶ τῆς τιμητικείας του (182 π. Χ.) μετὰ τῆς λατρείας τῆς Κυβέλης εἰσαγωγὴν αὐτῶν, κατακρίνων τοὺς Ἑλληνικοὺς διὰ τὸ ὄνομα σὺσιτος καὶ ἐπαινῶν τοὺς Ῥωμαίκοὺς διὰ τὸ ὄνομα sodalis (συνδαιτυμῶν).

Ἐποῖαν ἐπιρροὴν τὰ ἐταιρικὰ συστήματα ἐξή-

ρίαν ὅ,τι ἐκ τούτων διαθῶνται πρὸς ἀλλήλους κύριον εἶναι, ἐὰν μὴ «ἀπαγορεύη δημόσια γράμματα» (Πανδεκτῶν 4. 47, 22).

(1) α' Ἐχει δὲ (ἡ Καρχηδὼν) παραπλήσια τῇ Λακωνικῇ πολιτείᾳ τὰ μὲν συνείτια τῶν ἐταιριῶν τοῖς φιδιτίσις . . . (Πολιτικῶν Β'. 1272).

(2) Περὶ τῆς Πολιτικῆς καὶ τοῦ Ἐμπορίου τῶν ἀρχαίων Λαῶν τομ. 4 μερ. 1 κεφ. 3.

(3) Εἶναι περίεργον ὅτι οἱ Καρχηδονιακοὶ Σύλλογοι μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀριστοτέλους (Πολιτ. Η' ἐκδ. Bekker σελ. 232 στίχ. 1 καὶ 2) οὐδέλωσ εἶχον διαταράξει τὴν ἁρμονίαν τῆς πολιτείας. Ἀνάλογον φαινόμενον ἀπαντῶμεν παρὰ τοῖς Ἀγγλικοῖς Clubs, τὰ ὁποῖα, ὡς παρατηρεῖ ὁ Esquiros (Ἀγγλία τόμ. 3. σελ. 9), μετὰ τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς πατρίδος ἀποτελοῦσι τὴν τριάδα, ἐφ' ἧς στηρίζεται ἡ Ἀγγλικὴ ζωὴ. α' Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τοὺς Ἀγγλοὺς εἶναι ζῶον κοινωνικὸν καὶ ὡς τοιοῦτον ἔχει ἀνάγκην ἵνα συνεταιρίζηται μετὰ «τῶν ὁμοίων του πρὸς αὐξήσιν τῆς εὐδαιμονίας καὶ τῶν ἡδονῶν αὐτοῦ». — Ὅποια ἐν τούτοις ὑπῆρξαν ὑπὸ ἄλλον μεσημβρινὸν τὰ Γαλλικὰ Clubs, τὰ ὁποῖα ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον ὑπέταξαν εἰς τὸν ζυγὸν τοῦ αἵματος τοὺς ἀντιπροσώπους τριάκοντα ἐκατομμυρίων ἀνθρώπων!

(4) Cicero περὶ Γῆρατος § 13 ἐν τέλει.

σχησαν ἐν Ῥώμῃ, δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τοῦ διατάγματος, τὸ ὁποῖον ἡ Σύγκλητος ἐξέδωκε κατὰ τὰς ἐπὶ Ηομπήου παραχὰς· «ὄλοι οἱ φιλικοὶ καὶ οἱ τῶν ὑπαλλήλων συνεταιρισμοὶ (sodalitates decuriatiquae) διαλύονται· θέλει δὲ πᾶσι νόμος κατὰ τῶν ἀπειθούντων»⁽¹⁾. Τῷ ὄντι ὁ νόμος δὲν ἐβράδυνε, διότι, καθὼς ἀναφέρει ὁ Οὐλπιανὸς⁽²⁾, ὁ παράνομον ποιῶν σύστημα (illicitum collegium) ἐτιμωρεῖτο ὡς στασιαστῆς. Ποῖον ἐθεωρεῖτο ἀθέμιτον σύστημα, ἐξηγεῖ ὁ Μαρκιανὸς· «τὸ μὴ ἀπὸ νόμου ἢ βασιλέως συστάν»⁽³⁾. Ἐπειδὴ δὲ ἡ διασκευὴ τῆς νέας θεσμοθεσίας περιέλαβεν ὅλα τὰ ἐταιρικά συστήματα καὶ τὰ σωματεῖα⁽⁴⁾, ἀναπόφευκτος ἀποβαίνει ἡ ἔρευνα, τίνα μεταξὺ αὐτῶν ἐπετρέποντο ὑπὸ τῶν νόμων κατὰ τὴν γενικὴν τοῦ νόμου ἀποστολήν, ἵνα κρίνωμεν τί ὑπολείπεται εἰς τοὺς βασιλεῖς.

Κατὰ τὴν διάταξιν ρά τῶν Βασιλ. (8,2) «οὐ πᾶσιν ἐφέιται ποιεῖν ἐταιρείας⁽⁵⁾, ἢ συστήματα, ἢ σωματεῖα· ἀλλ' ἐπὶ δημοσίων τελῶν καὶ μετάλλων ἀργύρου καὶ χρυσοῦ καὶ ἀλικῶν καὶ μαγκίπων (ἀρτοκόπων) καὶ ναυκλήρων καίτινων καὶ ἄλλων ἀπὸ νόμου βεβαιωθέντων· καὶ ἕξαστιν αὐτοῖς κατὰ κμίμησιν τῆς πόλεως ἔχειν πράγματα κοινὰ καὶ ἄρκαν (ταμείον) καὶ σύνδικον, δι' οὗ πράττεται τὰ κοινά.» Ἄμα λοιπὸν πρόκειται περὶ καλλιεργείας μεταλλείων, ἀλικῶν, περὶ εἰσπράξεως φόρων, ὁ νόμος ἐπιτρέπει τὸν συνεταιρισμόν. Ἄμα πρόκειται περὶ ἐνώσεως βιομηχανῶν (cooperus), τὸ παράδειγμα τῶν ἀρτοκόπων, τῶν ναυκλήρων καὶ τῶν ὑπονοουμένων ἄλλων, μνηστεύει σαφῶς τοῦ νομοθέτου τὴν ἄδειαν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐταιρίαν τῶν ἱερέων, διὰ τῆς οἰκονομι-

(1) Cicero Ἐπιστ. 99 (ἐκδ. Nisard 1864). «Ἡ σύγκλητος ἐθεώρησε τὰς παραχὰς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὡς ἀπόπειραν κατὰ τῆς δημοκρατίας» (αὐτ.).

(2) Βασιλικῶν 6' (60, 32).

(3) Βασιλικῶν γ'. § 1 (60, 32).

(4) Πενδεκτῶν 1 (3, 4).

(5) Societates κατὰ τὴν ἐν ἀρχῇ τῆς 14 σελίδος ἐννοιαν.

κῆς προσωποποιήσεως τοῦ ναοῦ⁽¹⁾ οὐδὲν αὐτῇ ἀπώλεσεν. Ὁ δὲ Χριστιανισμὸς τὴν ἀνέπτυξεν εἰς τοιοῦτον κατόπιν βαθμόν, ὥστε ἀπετελέσθη ἐξ αὐτῆς ἡ ἰσχυροτέρα τῶν ἀνθρωπίνων ἐνώσεων, διότι, διαβαίνουσα τοὺς αἰῶνας, πολλὰ εἶδε πολιτειῶν ἐρείπια. Συνεταιρισμὸς, ὅστις ὑπόσχεται τοὺς οὐρανοὺς, οὐδὲν παράδοξον ἂν, ὅσον ἀναβαίνει πρὸς αὐτοὺς εἰς ὕψος, κερδαίνῃ ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς γῆς εἰς πλάτος. Ἡ μεταγενεστέρα τοῦ δικαίου ἀνάπτυξις ὑπὸ μερικωτέραν ἐποψίν εἶναι ἀξία πολλῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου προσοχῆς, διότι, καθὼς ὀρίζει ὁ Ἰουστινιανὸς ἐν τῇ 67 Νεαρᾷ αὐτοῦ (κεφ. β'), εἰς οὐδένα ἐπιτρέπεται ἢ ἀνέγερσις ἐκκλησίας «πρὶν ἂν ὀρίσῃς τὸ μέτρον ὅπερ ἀφορίζει πρὸς τε τὴν λυχνοκαίαν καὶ τὴν ἱεράν λειτουργίαν καὶ τὴν ἀδιάφθορον τοῦ οἴκου συντήρησιν καὶ τῶν προσεδρευόντων ἀποτροφήν».

Ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἐταιρικῶν συστημάτων καὶ σωματείων εἰς μίαν μόνην περίπτωσιν ὁ νόμος συγχωρεῖ τοὺς συνεταιρισμούς, ὅταν πρόκειται περὶ τῶν ἐνδεῶν τάξεων τῆς κοινῆς, διότι κατὰ τὴν διατάξιν α τῶν Βασιλικῶν (60, 32) «τοῖς μετρίοις (tenuioribus) ἐφέιται συνεισφορὰν ἄπαξ μόνον ποιεῖν τοῦ μῆνος», ἐξ οὗπερ συνάγει ὁ σχολιαστὴς τὴν ἄδειαν καὶ μνησίων συνελύσεων⁽²⁾.

Τοιοιουτρόπως ἐκτὸς τοῦ νόμου κεῖνται, ἐκ μόνης τῆς διαθέσεως τοῦ βασιλέως ἐξαρτώμεναι, ἡ ἐταιρία τῶν φρονημάτων (collegium sodalitiū, συσίτιον, club) καὶ ἐκ τῶν ἐπαγγελματικῶν ἐνώσεων ἢ ἐταιρία τῶν ὑποδεεστέρων ὑπαλλή-

(1) «Ἐὰν (ἔλεγεν ὁ Σκαϊθόλας) ληγατεύσω, τοῖς ἱεροφύλαξι δέκα νομίσματα διδόνθαι τῷ καιρῷ τῆς ἐορτῆς, αὐτῷ τῷ ἱερῷ δοκῶ τὰ δέκα νομίσματα καταλιπεῖν ἐτήσια» (Βασιλικῶν 20 § 1. 44, 4).

(2) Ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ λυθῇ ἐκ τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου τὸ ζήτημα τῆς νεωτέρης νομικῆς ὑπάρξεως τῶν συνεταιρισμῶν, οἵτινες ἀπὸ τινος χρόνου ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα «Ἐταιρία τοῦ Λαοῦ» (*) ἤρχισαν νὰ ἀναφρίωνται, δὲν ἀπαιτεῖται στερεωτέρα τῆς ἐν τῷ κειμένῳ βάσις.

* Αὐτοδοξία, Κοινότης Κηφισίας, Κοινότης Ἀμαρουσίου, Ἐνωσις τῶν Τιμίων Τεχνιτῶν, Μεγαρικὸς Σύνδεσμος, Παμμοσιώτιον, Ἐνωσις Φιλαν...
ΕἶΤΟΣ Α'-ΦΥΛ. Α'-ΜΑΡΤΙΟΣ 1873.

λων (decuria), ἤτοι οἱ ὑπὸ τῆς Συγκλήτου (1) ἀπ' ἀρχῆς διὰ τὴν πολιτειακὴν αὐτῶν τροπὴν ὡς ὑποποιοὶ θεωρηθέντες συνεταιρισμοί. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρῶτον εἶδος, ἡ ἔνωσις τῶν ἰδεῶν, τῶν φρονημάτων, συνδέεται τόσον στενωῶς πρὸς τὰ δημόσια τοῦ πολίτου δικαιώματα, ὥστε μόνον εἰς τὸ συμφέρον τῆς τυραννίας κεῖται, ὡς ἔλεγεν ὁ Ἀριστοτέλης «τὸ τοὺς ὑπερέχοντας κολοῦειν καὶ τοὺς φρονηματίας ἀναίηρεϊν, καὶ μήτε σισίτια ἐὰν μήτε ἐταιρίαν, μήτε παιδείαν καὶ μήτε ἄλλο μῆθ' ἐν τοιοῦτον, ἀλλὰ πάντα φυλάττειν, ὅθεν κείωθεν γίγνεσθαι δύο, φρονήματα τε καὶ πίστις· καὶ μήτε σχολὰς μήτε ἄλλους συλλόγους ἐπιτρέπειν» (2). Πᾶσα λοιπὸν περαιτέρω ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἔρευνα ἢ θελὲ ἀπολέσει τὴν σπουδαιότητα της, διότι προφανῶς τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864 ἠγνόησε νὰ ἀφαιρέσῃ τοὺς συνεταιρισμοὺς τῶν φρονημάτων ἀπὸ τὸ τοῦ βασιλέως δοκοῦν.

Τοιοτουτρόπως ὅλος ὁ καρπὸς τοῦ σοφίσματος εἶναι ὁ συνεταιρισμὸς τῶν ὑπαλλήλων (3). Οἱ scribae, οἱ librarii, οἱ censuales, οἱ fiscales τῆς ἀρχαίας Ῥώμης ἐμπνέουσιν ἀκόμη τὴν

(1) Ἴδε ἐν τοῖς ὀπισθεν σελ. 15.

(2) Πολιτ. Η'. σελ. 1313.

(3) Περιττὸν νὰ ἀποδειχθῇ τὸ κούφον τοῦ καρποῦ τούτου ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἐποχῇ, καθ' ἣν οἱ ὑπάλληλοι δὲν ἀποτελοῦσι τάξεις ἰδιαιτέρας καὶ οὐδὲν τὸ κωλύον ἵνα μετὰ τῶν λοιπῶν συμπολιτῶν αὐτῶν μεταλαμβάνωσι τοῦ συνταγματικοῦ πρὸς τὸ συνεταιρίζεσθαι δικαιώματος. Ἐξαιροῦνται αἱ περιπτώσεις τοῦ ἀσυμβιβάστου τῶν ἔργων αὐτῶν πρὸς εἰδικὰς τινὰς τῆς βιωτικῆς πράξεις, ὅτε φυσικῶ τῷ λόγῳ ἀποτρέπονται καὶ τοῦ ἐπ' αὐταῖς συνεταιρισμοῦ.— Ἰδιαιτέρας ἐν τούτοις μνείας εἰσὶν ἄξιοι διὰ τὴν Ἑλλάδα οἱ γνωστοὶ τῶν ὑπαλλήλων συνεταιρισμοί, οὓς ἐκίνησεν ἡ περὶ τοῦ οἰκονομικοῦ αὐτῶν μέλλοντος πρόνοια. Ἐννοῶ τὰ ἐν ταῖς χερσὶ τῆς Κυβερνήσεως ταμεῖα συντάξεων, ἀπερ καθιστῶσι εἶδος ἐταιρίας διὰ νόμου πρὸς ὅλους τοὺς ὑπαλλήλους, ὑποχρεωτικῆς καὶ τὸ ὅλως ἰδιωτικῆς φύσεως τῆς 1867 συστᾶν μετοχικῶν τῶν ὑπαλλήλων ταμεῖον. Ἡ κυρία ἀμφοτέρωθεν ἀρχὴ εἶναι ἡ τῆς συνεσφραῆς.

φρίκην τῶν ἀναστατώσεων, ἐν ταῖς ὁποῖαις οὔτοι ἐπὶ τῆς ἀκμῆς των ἔρριψαν τόσον ἔλαιον! Μολονότι ἡ νεωτέρα τῶν ὑπαίθρων πολιτειακὴ ζωὴ δὲν ἐννοεῖ τοιοῦτους μισθοφόρων ὑπαλλήλων συνεταιρισμοὺς, δὲν ἀγνοεῖ ὅμως καὶ τὰς συνωμοσίας αὐτῶν, ἀφοῦ καὶ θρόνους αὐταὶ συνέτριψαν, ὡς ἐν πολλοῖς μαρτυροῦσιν αἱ τύχαι τῆς πρώτης Ἑλληνικῆς βασιλείας. Ἄλλ' ὅταν ὁ λόγος περὶ συνεταιρισμοῦ, δὲν ἔχει τις ὑπ' ὄψιν τὴν συνωμοσίαν.

Ἐπὶ τοῦ ὅλου εἶναι τόσον δύσκολον νὰ ἀφαιρεθῇ ἐκ τοῦ συνεταιρισμοῦ ἡ ἔννοια τοῦ δημοσίου δικαιώματος, εἰς τοῦ ὁποῖου τὴν ἐξασφάλισιν τὸ σύνταγμα ἀπέβλεψεν, ὥστε δὲν δύναται τις νὰ φαντασθῇ πρόοδον ἐθνικὴν ἄνευ τοῦ στοιχείου τούτου. Ὁ ἄνθρωπος, καθὼς ἔλεγεν ὁ Α. Genovesi ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτι αἰῶνος, εἶναι τοιαύτη δύναμις, ὥστε, ἐνουμένη μετ' ἄλλης, δὲν γίνεται ἴση πρὸς τὸ ἄθροισμα ἀλλὰ πρὸς τὸ τετράγωνον τοῦ ἀθροίσματος. Ἐὰν δὲ πρὸς στιγμὴν ἀνελύετο ἡ καθόλου ἐργασία τοῦ συνεταιρισμοῦ εἰς τὰς διαφόρους τάξεις τῶν κυρίων αὐτῆς σκοπῶν, ἡ πρόκειται περὶ γραμμάτων ἢ περὶ χρημάτων ἢ περὶ ἐπιστημῶν, ἢ περὶ τεχνῶν ἢ περὶ ἐμπορίου, ἢ περὶ γεωργίας ἢ περὶ κινήτων, ἢ περὶ ἀκινήτων ἢ περὶ συμφερόντων, ἢ περὶ ἰδεῶν ἢ περὶ πολιτικῆς, ἢ περὶ βιομηχανίας. Προκαλῶ ὅμως τὸν δεινότερον σοφιστὴν, ἵνα ἀφαιρέσῃ ἐκ πάντων τούτων τὸ δημόσιον δικαίωμα. Εἶναι τὸ ἴδιον ὡς ἂν ἀφῆρει τὸν στήμονα ἐκ τοῦ ὑφάσματος.

ΠΕΡΙ

ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΟΥ.

Τὸ τραπεζικὸν γραμματίον εἶναι χρεωστικὸν ἔγγραφο, δι' οὗ ἡ τράπεζα δανείζεται ὠρισμένον ποσὸν παρὰ προσώπου μὴ ὠρισμένου, ὑποσχομένη τὴν ἐπιστροφὴν εἰς νομίματα τῷ κομιστῇ τοῦ γραμματίου ἅμα τῇ ἐμφανίσει.

Ἴδου πῶς ἐνεργεῖ ὁ μηχανισμὸς οὗτος. Ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ τράπεζα χρεωστει εἰς τινὰ· ἐὰν πληρώσῃ αὐτὸν διὰ τῶν τραπεζικῶν γραμματίων τῆς, πράγματι ἐγένετο ἀνανέωσις χρέους, διότι καὶ τὰ τραπεζικά γραμμάτια εἶναι χρεωστικά, τὰ ὅποια ὀφείλει ἡ τράπεζα νὰ ἐξαργυρώσῃ. Ἀλλὰ πρόκειται ἡ τράπεζα νὰ δανείσῃ διὰ τραπεζικῶν γραμματίων· κατ' ἀκρίβειαν δίδει χρεωστικά ἔγγραφα, τὰ ὅποια ὁ ὀφειλέτης αὐτῆς δύναται ἀμέσως νὰ ἐξαργυρώσῃ παρ' αὐτῆς ταύτης τῆς τραπεζῆς ἢ νὰ μεταβιβάσῃ πρὸς ἄλλους, εἴτε δανειζῶν, εἴτε ἐξοφλῶν τὰ χρέη του. Τὸ πᾶν συνίσταται ἐν ἀμοφοτέrais ταῖς περιστάσεσιν εἰς τὴν πίστιν τῆς τραπεζῆς. Ἐὰν αὕτη ὑπάρχῃ, ἡ μηχανὴ κινεῖται καὶ ἡ ἐξαργυρώσις ἀναβάλλεται. Ἄμα λείψει τὸ πῦρ, ἀτμὸς δὲν γίνεται.

Ἡ ἐκδοσις οὕτω τραπεζικῶν γραμματίων εἶναι τρόπος τοῦ δανείζεσθαι. Πόσον οὗτος εἶναι ἀξιόλογος, μαρτυρεῖ ἡ παντελής ἐν αὐτῷ ἔλλειψις τῆς ἰδέας τοῦ τόκου. Ἐπειδὴ οἱ λαμβάνοντες τὰ τραπεζικά γραμμάτια δύνανται ἀμέσως νὰ τὰ θέσωσι εἰς κυκλοφορίαν ἢ νὰ τὰ ἐξαργυρώσωσι εἰς τὸ ταμεῖον τῆς τραπεζῆς, ἐντεῦθεν διατηροῦσι παρ' ἑαυτοῖς ἄθικτον τὴν χρῆσιν τῶν ἰδίων κεφαλαίων. Πρὸς τί λοιπὸν νὰ λάβωσι τόκον; Ἐντούτοις ἡ ἀπλή αὕτη ἔννοια λαμβάνει τοιαύτας διαστάσεις, ὥστε ἐὰν ὑποθέσωμεν, ὅτι τράπεζά τις διὰ τοῦ ἐκτεθέντος μηχανισμοῦ δανείζεται ἀτόκως πενήτηκοντα ἑκατομμύρια δραχ. καὶ ὅτι δανείζει ταῦτα ἐπὶ τόκῳ 8 τοῖς %, ἰδοὺ ἀμέσως κέρδος τεσσάρων ἑκατομμυρίων!

Ὅτι τὸ κέρδος τοῦτο εἶναι βραβεῖον τῆς ἐμπιστοσύνης, τὴν ὁποίαν ἐμπνέει τὸ τραπεζικὸν καθίδρυμα, οὐδεμία ἀμφιβολία. Δὲν ἐμπνέει καθόλου; Τὰ τραπεζικά του γραμμάτια μένουσιν ἀζήτητα ἐν ταῖς ἀποθήκαις αὐτοῦ. Ἐμπνέει μόνον μέχρι δεδομένου ποσοῦ; Ἄμα θέσει εἰς κυκλοφορίαν μείζον, τὰ πλεονάζοντα γραμμάτια ἐπιστρέφουσι ταχέως εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ἐταιρίας διὰ τοῦ μέσου τῆς ἐξαργυρώσεως, παρασύροντα πολλάκις καὶ ἄλλα, τὰ ὅποια ἄνευ τούτου θὰ προετίμων τὴν ἐν τῇ χώρᾳ περιπλάνησιν. — Τὸ ζήτημα τοῦ προνομίου, τὸ ὁποῖον χορηγεῖται διὰ τὴν χρῆσιν

τῆς τοιαύτης δανειστικῆς μηχανῆς, διαφέρει κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐπὶ τῇ ὑποθέσει καθ' ἣν ὁ τόπος δύναται νὰ κυκλοφορήσῃ δεδομένον ποσὸν τραπεζικῶν γραμματίων τὰ ἐξ αὐτῶν κέρδη ἢ μερίζονται μεταξὺ πλείονων τραπεζῶν, ἀναλόγως τῆς ἐμπιστοσύνης τὴν ὁποίαν ἐκάστη ἐμπνέει, ἢ μένουσι παρὰ μιᾶ μόνῃ τῇ προνομιοῦχῳ (1). Ἐννοεῖται, ὅτι δὲν ὀμιλῶ περὶ ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας τῶν τραπεζικῶν γραμματίων, διότι κατ' αὐτὴν ἡ πολιτεία μεταβάλλεται εἰς δορυφόρον, ὅστις διὰ τῆς βίας εὐρίσκει δανειστάς.

Ἐκτὸς τῆς ἐμπιστοσύνης πρέπει ἰδιαιτέρως νὰ ὑπολογισθῇ ἡ εὐκολία τῆς κυκλοφορίας τῶν τραπεζικῶν γραμματίων. Πᾶν ἄλλο χρεωστικὸν ἔγγραφον ὑποθέτει κατὰ κανόνα ἐν τῇ κοινῇ πρακτικῇ προθεσμίαν πληρωμῆς, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ περιμείνῃ ὁ δανειστής. Ἡ ἐκχώρησις κοινῶν ἀπαιτήσεων παρέχει τόσας δυσκολίας, ὅσας μαρτυρεῖ ἡ συνάντησις τῶν θελήσεων τοῦ ἐκχωρητοῦ καὶ τοῦ ἐκδοχέως δι' ὅλων ἐκείνων τῶν ζητημάτων τῆς λεπτομερείας τὰ ὅποια ἀποτελοῦσι πλήρη διαπραγματεύσεως κύκλον. Ἐὰν λάβωμεν εἰς θέμα συγκρίσεως ἐκ τῶν κοινῶν πιστωτικῶν

(1) Ἡ ἐν τῷ κειμένῳ δανειστικὴ μηχανὴ ἀποτελεῖ ἐν τῇ Πολιτικῇ Οἰκονομίᾳ θέμα περισπούδαστον, καθ' ὃ συγκρούονται αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐλευθερίας πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς κυβερνητικῆς ἐπὶ τῶν λαῶν κηδεμονείας. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ καλὸς καὶ ὁ κακὸς συναγωνισμὸς (ἡ ἀγαθὴ ἔρις τοῦ Ἡσιόδου καὶ ἡ κακὴ) παρεμβαίνουσιν. — Ὅπως δὲ ποτε καὶ ὑπὸ τὸ προνόμιον ἀπαντᾶται ἐνιαχοῦ ἡ ἐκδοσις ἐλευθέρων γραμματίων πληρωτέων τῷ κομιστῇ ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει. Τοιοῦτοτρόπως οἱ μεγάλοι ἰδιοκτῆται τῆς Αὐστριακῆς αὐτοκρατορίας εἶχον κατὰ τὸ 1847 εἰς κυκλοφορίαν τοιαῦτα γραμμάτια ἀξίας 29 περίπου ἑκατομμυρίων δραχμῶν, καὶ τοι ὑπῆρχε προνομιοῦχος ἐθνικὴ τράπεζα ἀπὸ τοῦ 1817 καθιδρυμένη (Savigny δίκ. ἐνοχῶν τόμ. 2. § 65. — Courtois, Manuel des fonds publics ἐκδ. 5. σελ. 184). Ἐν Γαλλίᾳ δὲ, ἰδίως εἰς Orléans καὶ εἰς τινὰς ἄλλας ἐπὶ τοῦ Loire πόλεις, πρὸ πολλοῦ χρόνου κυκλοφοροῦσι τοιαῦτα γραμμάτια 20, 30, 40, 50 φράγκων, ἀπαρατήρητα καὶ ἀσκανδάλιστα (Courcelle — Seneuil, Traité des Opérations des Banques ἐκδ. 4 σελ. 108.

ἀξιών τὰς μάλλον ἐν τῷ ἐμπορίῳ κυκλοφορούσας, τὰ γραμμάτια εἰς διαταγὴν καὶ τὰς συναλλαγματικὰς, πόσαι διατυπώσεις καὶ εὐθύναι περὶ τὴν μεταβίβασιν, τὴν διαμαρτύρησιν καὶ τὴν ἐνδεχομένην δικαστικὴν ἐριδα! Πάντα ταῦτα ἐλλείπουσι ἐντελῶς ἐν τῷπραπεζικῷ γραμματίῳ. Καθόσον τοῦτο κυκλοφορεῖ ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα, διότι εἶναι πληρωτέον εἰς τὸν κομιστὴν, καθόσον ἢ ἐξόφλησίς του δύναται νὰ ἐνεργηθῇ κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ὑπὸ καταστήματος κοινῶς ἐγνωσμένου καὶ μεγάλης ὑπολήψεως, τρέχει εἰς τὸν λαβύρινθον τῆς συναλλαγῆς διὰ τῆς ταχύτητος τοῦ νομίσματος ἢ κάλλιον εἰπεῖν διὰ μείζονος ἐτι ταχύτητος, διότι εὐκολώτερον δύναται νὰ κινηθῶσι 10,000 δραχ. εἰς τραπεζικὰ πεντακοσιόδραγμα γραμμάτια ἢ εἰς χρυσὸν καὶ μάλιστα ἄργυρον διαφόρων ἀξιών.

Ἡ ἐννοια τῆς εὐκολίας ταύτης θὰ ἦν οὐσιωδῶς ἀτελής, ἐὰν παρελείπετο ἢ βεβαίως ἐκ τῆς νομισματικῆς οἰκονομίας μεταβάσα εἰς τὸ τραπεζικὸν γραμμάτιον συνήθεια τῆς διὰ στρογγύλα ποσὰ καὶ τῆς κοινῆς χρήσεως ἐκδόσεως αὐτῶν. Ὑποθέσωμεν ὅτι ἐν χώρᾳ πτωχῇ τὰ τραπεζικὰ γραμμάτια εἶναι χιλιόδραγμα, ὁ ἀριθμὸς ἐκείνων, οἵτινες θὰ ποιήσωσι χρῆσιν αὐτῶν, εἶναι ἐλάχιστος. Ἐπίσης ἐν χώρᾳ πλουσία τραπεζικὰ γραμμάτια μικρᾶς ἀξίας παριστώσι ἐπὶ τῆς εὐκολίας τῆς κυκλοφορίας ὅλα τὰ ἐλαττώματα τῶν βαρέων νομισμάτων. Ἡ ἐποψις αὕτη συνδέεται τόσον στενῶς πρὸς τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῆς ἐπὶ τῷπραπεζικῷ γραμματίῳ δανειστικῆς μηχανῆς, ὥστε ἂν μὲν τὸ τραπεζικὸν γραμμάτιον εἶναι ὑπὲρ τὸ δέον μικρᾶς ἀξίας, ὁ τυχὼν ἀνεμος θὰ ἐγείρῃ κατὰ τῆς τραπεζῆς τοὺς θορυβώδεις τοῦ λαοῦ πολιορκητάς· ἂν δὲ τὸ γραμμάτιον ὑπὲρ τὸ δέον μεγάλης ἀξίας, δὲν εἶναι ἀδύνατος ἢ μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων κεφαλαιούχων συγκέντρωσις μεγάλων ποσοτήτων πρὸς διατάραξιν τῆς τραπεζικῆς ἁρμονίας. Ἀπόδειξις ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, ὡς ἐπὶ τόσων ἄλλων, ἡ σωστικὴ δύναμις ἀποτελεῖται πάντοτε ἐν τῇ μέσῃ τῆς πολιτείας τάξει (1).

(1) Ὃταν ὁ Φωκυλίδης πῦχτο «πολλὰ μέσοισιν ἄριστα· μέσος

τραπεζικὸν γραμμάτιον ταῖς ἀνάγκαις αὐτῆς προσαρμόζονται, θὰ διακλαδωθῇ μὲν μέχρι τῶν ἄκρων τῆς ἐπικρατείας, θὰ ἐξαρτᾶται δὲ ἐκ μόνῃς τῆς φυσικῆς τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων ἁρμονίας, ἣτις εἶναι ὁ μέσος ὄρος τῶν κοινωνικῶν ἐλατηρίων.

Ὅσοι ὑπεστήριξαν ὅτι τὸ τραπεζικὸν γραμμάτιον εἶναι εἶδος νομίσματος, ἐλησμόνησαν, ὅτι τὸ μὲν νόμισμα ἔχει τὴν ἀξίαν ἐντὸς ἑαυτοῦ, τὸ δὲ τραπεζικὸν γραμμάτιον ἔχει αὐτὴν ἐν τῷ ταμείῳ τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ ἐταιρίας. Ὃταν ἢ τράπεζα πληρόνει τὰ χρέη τῆς διὰ νομισμάτων ἐξοφλεῖ ἐντελῶς, ὅταν ὅμως πληρόνει διὰ τραπεζικῶν γραμματίων καταβάλλει δι' ὁμολογιῶν, τὰς ὁποίας ὑπόσχεται νὰ ἐξαργυρώσῃ κατόπιν.

Ἐν τούτοις ἐὰν τὸ τραπεζικὸν γραμμάτιον δὲν εἶναι νόμισμα, ἀναπληροῖ ὅμως τὸ νόμισμα. Ἡ ἀναπλήρωσις αὕτη δὲν εἶναι φαινόμενον νέον ἐπὶ τῶν τραπεζικῶν γραμματίων, διότι εἶναι κατόρθωμα πανάρχαιον τῆς πίστεως. Ὃταν ὁ Ἰακῶβ ἐδίδε τὴν ἀξίαν τῆς παρά τῷ Λάβαν ἐπταετοῦς ἐργασίας του ἀντὶ τῆς Λείας καὶ ἑτέραν ἐπταετὴ ἐργασίαν ἀντὶ τῆς Ραχὴλ, προφανῶς ἀνεπλήρου τὰ ὁποῖα ἔστερεῖτο νομίσματα (1). Κατ' ἀκρίβειαν τὸ τραπεζικὸν γραμμάτιον ἐνθυμίζει τὴν ἀντὶ νομίσματος δερματικὴν ἐν Ῥωσίᾳ κυκλοφορίαν μέχρις ἐτι τοῦ 17 μ. Χ. αἰῶνος. Ἐκαστος ἀπεταμίευε τὰ δέρματά του ἐντὸς ἀποθήκης ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῆς Κυβερνήσεως, λαμβάνων τὰ ρύγγη αὐτῶν ἐσφραγισμένα, τὰ ὁποῖα τοιουτοτρόπως ἐκυκλοφόρου ἐν τῇ ἀγορᾷ, διότι οἱ ἀγορασταὶ εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ λάβωσι ἐκ τῆς ἀποθήκης τόσα δέρματα ὅσα ἐκόμιζον ρύγγη. Τὸ τραπεζικὸν οὕτω γραμμάτιον εἶναι τὸ ρύγγος τοῦ ζώου, ὅπερ κρύπτεται ἐντὸς τῶν τραπεζικῶν τειχῶν.

»θέλω ἐν πόλει εἶναι», ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὸ μέσον τῆς πολιτικῆς κοινωνίας ἔθετε τὰ σταθερὰ θεμέλια αὐτῆς· «προσιθέμενον γὰρ (τοῖς πένησιν ἢ τοῖς πλουσίοις) «ποιεῖ ῥοπὴν καὶ κωλύει γίνεσθαι τὰς ἐναντίας ὑπερβολάς» (Πολιτικῶν βιβλ. 6 (κοινῶς 4) 1295).

(1) Γεν. κθ'. 15—30.

Ἐν γένει ἡ νομισματικὴ κυκλοφορία κέκτηται δεινὸν ἀνταγωνιστὴν ἐν τῇ πιστωτικῇ κυκλοφορίᾳ. Ὅποσον τεράστιον εἶναι τὸ μέγεθος αὐτοῦ, δύναται νὰ κρίνῃ ἕκαστος ἐκ μόνων τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ κυκλοφορουσῶν συναλλαγματικῶν, διότι ὑπελογίσθησαν τῷ 1856 εἰς δραχ. 5,600,000,000! Ὡς παρατηρεῖ ὁ Courcelle-Seneuil, ἡ λειτουργία τῶν τραπεζικῶν γραμματίων μόλις ἀντιστοιχεῖ πρὸς 7 τοῖς % ἐπὶ τῶν ἐν Clearing House τοῦ Λονδίνου συμφηφιζομένων πιστωτικῶν ἀξιῶν, διὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν νόμιμων, προσθέτει ὁ Coquelin, ἡ μεσολάβησις τοῦ νομίσματος καθίσταται ἀναγκαία εἰς ποσότητος ἐλάσσονας τῶν 140 περίπου δραχμῶν, μεταφερομένης καὶ ταύτας ἀπὸ συνηθείας εἰς λογαριασμὸν τῆς ἐπιούσης καὶ ἐκαθαριζομένης οὕτως ἄνευ σχεδὸν πραγματικοῦ νομίσματος.

Ἐν τούτοις ἡ δύναμις τῶν κυκλοφορουσῶν ἐν γένει πιστωτικῶν ἀξιῶν ἐνθυμίζει ἰδιαιτέρως τὰς μεγάλας ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης παρατάξεις. Καθὼς ἐν αὐταῖς ἡ νίκη ἐπισκέπτεται τὸν ἔχοντα ἰσχυροτέραν ἐφεδρείαν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν εἰρηλικῶν τῆς συναλλαγῆς ἀγώνων αἱ πιστωτικαὶ ἀξίαι ἔρχονται πρῶται εἰς χεῖρας, εἰς πᾶν δὲ σημεῖον κινδύνου σπεύδουσιν αἱ τῶν πολυτίμων μετάλλων φάλαγγες. Ὅ,τι διακρίνει ἐπὶ τῆς συγκρίσεως ταύτης τὸ τραπεζικὸν γραμματίον εἶναι ὅτι διὰ τὴν εὐκινήσιάν του εὐρίσκεται πάντοτε εἰς τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν.

Τοιαῦται μάχαι δίδονται πρὸ πάντων ἐν ἐποχαῖς οικονομικῶν κρίσεων, αἵτινες ἀπὸ διαφορῶν λόγων, ὡς αἱ ἐπιδημῖαι, ἐπισκέπτονται κατὰ περιόδους τὰς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ δὲ τὰ προμηνύματα δὲν εἶναι πάντοτε εὐεξήγητα, ἡ πείρα τῶν τραπεζῶν καθιέρωσε τὴν ἀρχὴν τῆς ἐν τοῖς ταμείοις αὐτῶν διηγεκοῦς ὑπάρξεως νομισματικῶν ποσοτήτων, τῶν ὁποίων ἡ ἀναλογία πρὸς τὸ πληρωτέον τῆ ἐμφανίσει τραπεζικὸν χρέος ⁽¹⁾ διαφέρει κατὰ τόπους. Οὐ-

(1) Τὸ χρέος τοῦτο ἀποτελεῖται συνήθως ἐκ τῶν κυκλοφορούντων τραπεζικῶν γραμματίων, ἐκ τῶν παρακαταθηκῶν καὶ τῶν ἀτόκων καταθέσεων.

τως ἐν Γαλλίᾳ μὲν τὸ μεταλλικὸν ἀποταμίευμα, οὐδαμῶς ὑπὸ τοῦ νόμου κανονισθὲν, διατηρεῖται πάντοτε εἰς μεγίστας ποσότητας. Ἐν Ἀμερικῇ δὲ (New-York) πρέπει νὰ διατελῇ εἰς τοιοῦτον λόγον πρὸς τὰ κυκλοφοροῦντα τραπεζικὰ γραμμάτια ὡς 12:100. Ἐν Ἑλλάδι δὲ ἐκτὸς τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει πληρωτέου χρέους τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς κατ' ἀνώτατον ὅρον εἰς τὸ τριπλάσιον τοῦ μεταλλικοῦ ἀποταμιεύματος, ἰδιαιτέρως, ὅσον ἀγορᾶ τὰ κυκλοφοροῦντα τραπεζικὰ γραμμάτια τῆς, δὲν δύναται ταῦτα νὰ ὑπερβῶσι τὸ μεταλλικὸν ἀποταμίευμα, τὸ μετοχικὸν καὶ τὸ ἀποθεματικὸν κεφάλαιον ἡνωμένα (ἄρθ. 4. Νόμ. 16 Δεκεμβρίου 1861). Τοιοῦτοι κανονισμοὶ ὑποθέτουσιν ἰδιαιτέρας σχέσεις τῶν τραπεζῶν πρὸς τὴν πολιτείαν, ἐκ τῶν ὁποίων αὐτῇ ἐπιβάλλει τὰς ἰδέας τῆς εἰς καθαρῶς οικονομικὸν ζήτημα, τὸ ὅποion ἀνήκει μᾶλλον εἰς τὴν φρόνησιν τῶν τραπεζιτῶν καὶ τὰς περιστάσεις.

Ἡ καταιγὶς ἐντούτοις τῶν οικονομικῶν κρίσεων καταπολεμεῖται ἐκ μακρᾶς χειρὸς διὰ τῆς ἐξοφλήσεως τῶν ἐν τῷ χαρτοφυλακίῳ τῆς τραπεζῆς πιστωτικῶν ἀξιῶν καὶ ἐν μέρει προλαμβάνεται διὰ τοῦ ἐγκαιροῦ περιορισμοῦ τῆς ἀγορᾶς νέων τοιούτων, ὅπερ ἐν τῇ τραπεζικῇ γλώσσῃ μεθερμηνεύεται διὰ τῆς ὑψώσεως τοῦ τόκου τῆς προεξοφλήσεως, ἕνεκεν τῆς ὁποίας δὲν συμφέρει εἰς τοὺς κατόχους γραμματίων καὶ συναλλαγματικῶν ἢ μεταβίβασις αὐτῶν πρὸς τὴν τράπεζαν. Τὰ ἰστία λοιπὸν τοῦ πλοίου περιορίζονται ἐπαισθητῶς. Τότε φαίνεται ἡ ἰδιαιτέρα ἱκανότης τῆς διευθύνσεως τῶν τραπεζῶν, διότι εἰκονίζεται εἰς τὴν πραγματικὴν ἀξίαν τοῦ ἐνεργητικοῦ αὐτῶν. Ἐὰν τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ γραμματίων καὶ συναλλαγματικῶν προσώπων ἀξιοχρέων, αἱ πτώσεις τῶν προθεσμῶν αὐτῶν ἔρχονται ἀλλεπάλληλοι καὶ διὰ τῆς αὐτῆς ἀποτελεσματικότητος, ὥστε τὸ ρεῦμα τῆς ἐξαργυρώσεως τῶν τραπεζικῶν γραμματίων ἐξομοιοῦνται τότε πρὸς χεῖμαρρον, ὅστις θορυβεῖ μέχρις οὗ ἔχει ὕδωρ. Ὅσον τοῦτο μειοῦται ἐν τῇ πηγῇ, τόσον ὀλιγωτέρους μεταφέρει λίθους εἰς τὴν

πεντάδα. Δὲν ἔχει νομίμως χρεῖαν ἀποδείξεως, ὅτι ἡ πηγὴ τῶν γραμματίων τῶν τραπεζῶν εἶναι τὸ χαρτοφυλάκιον αὐτῶν ⁽¹⁾. Τὸ μέγα κοινωνικὸν κατόρθωμα τῶν τραπεζικῶν γραμματίων εἶναι ἡ δι' αὐτῶν ἀνάλυσις εἰς μικράς, χάριν τῆς κυκλοφορίας, ποσότητος τῶν ἐν τῷ χαρτοφυλακίῳ τῆς τραπεζῆς συγκεντρωμένων μεγάλων τῆς ἀγορᾶς πιστωτικῶν ἀξιῶν. Ὄταν ὁ κόσμος θέλῃ τὴν ἀνάλυσιν ταύτην, τὰ πάντα κατ' εὐχὴν ὅταν ὁμως ἔρχηται ὁ χειμῶν, τὰ πτηνὰ τρέχουσι εἰς τὰς φωλεὰς τῶν.

Ἡ κοινωνία λοιπὸν ἔχει τὴν φυσιολογίαν τῆς καὶ ὁ τραπεζίτης πρέπει νὰ ᾔηται φυσιολόγος.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΠΙΡΡΟΗΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ.

Ὄταν ὁ Θεὸς ἀπεράσισεν ἵνα δώσῃ κυρίους εἰς τὸ πρῶτον τῆς γῆς, διηγεῖται ὁ Μωϋσῆς ὅτι «ἐποίησε τὸν ἀνθρώπον ἄρσεν καὶ θῆλυ» ⁽²⁾ Πρὸς τοιοῦτον ὃν ἀπευθύνεται ἡ εὐλογία «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν» ⁽³⁾. Ἡ φύτευσις τοῦ παραδείσου ἔρχεται κατόπιν, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς ἀνάκτορον εἰς τὸν νέον βασιλεῖα ⁽⁴⁾.

⁽¹⁾ Τοιοῦτοτρόπως εἶναι κινδυνωδέστατον ἔργον διὰ τὰ μέγала τῆς πίστεως καθιδρύματα, τὰ ἔχοντα εἰς τὴν διάθεσιν τῶν τὴν δανειστικὴν τοῦ τραπεζικοῦ γραμματίου μηχανήν, ἡ τοποθέτησις τῶν κεφαλαίων αὐτῶν εἰς δάνεια ἐπὶ ἀκινήτων ἕνεκεν τῆς μακροπροθέσμου φύσεως τούτων. — Ἰδιαιτέρως ἐπικίνδυνος εἶναι ἡ ὑπερπλήρωσις τοῦ τραπεζικοῦ χαρτοφυλακίου ἐκ δημοσίων χρεωγράφων, τὰ ὅποια ἐν ἐποχῆς κρίσεως εἶναι μᾶλλον ἐκτεθειμένα. Ἐὰν τότε ἡ τράπεζα χάριν προμηθειᾶς κεφαλαίων ῥίψῃ ἐντὸς τῆς ἀγορᾶς τὸ παρ' ἑαυτῆ ἔθνικὸν χρέος, ἡ τιμὴ τούτου θὰ καταπέσῃ πλειότερον, αἱ ζημίαι τῆς τραπεζῆς θὰ ἀναβῶσι καὶ ἡ κρίσις θὰ δεινωθῆ ἔτι μᾶλλον.

⁽²⁾ ⁽³⁾ Γεν. Α'. 28.

⁽⁴⁾ Γεν. Β'. 8. — Εἶναι ἀξίον παρατηρήσεως ἡ ἐν τῷ πρώτῳ ἀνα-

Ἄφοῦ ἐν αὐτῷ εἶδονται ὀνόματα εἰς πᾶσαν ψυχὴν ζῶσαν, ἐξαίφνης «Κύριος ὁ Θεὸς ἐπέβαλεν ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδὰμ» καὶ ὑπνώσεν» ⁽¹⁾. Αὐτὴ εἶναι ἡ στιγμή, καθ' ἣν ἐκ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου διαχωρίζεται ἡ γυνή. Ἐκτίθεται τοῦτο μετὰ τοσαύτης σαφηνείας ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως, ὥστε ὅταν ὁ Θεὸς ἤγαγε τὴν γυναῖκα πρὸς τὸν ἐγερθέντα Ἀδὰμ, οὗτος ἀνεφώνησεν «ὅστουν ἐκ τῶν ὀστέων μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς μου· αὐτὴ κληθήσεται γυνή ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήφθη» ⁽²⁾.

Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἰδέα τοῦ Αὐγουστίνου ⁽³⁾, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ἐπλάσθη κεχωρισμένον τὸ ἄρρεν ἀπὸ τοῦ θήλειος, στηρίζεται τόσον ὀλίγον ἐπὶ τῆς Γραφῆς, ὅσον καὶ ἡ ἰδέα ὅτι τὸ πρῶτον ἀνθρώπινον πλάσμα ἦν γυνή, ἥτις διὰ τοῦ πλησιεστεροῦ αὐτῆ βαθμοῦ ἐν τῇ κλίμακι τῶν ζώων ἐγονιμοποιήθη ⁽⁴⁾.

Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, εἴτε πρόκειται περὶ ἀνδρογύνου ⁽⁵⁾ εἴτε

κτόρφ τῆς γῆς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἴσοδος τοῦ ἄρρεος. Ὄταν κατόπιν ἀπεπέμφθη ὁ ἁμαρτωλὸς βασιλεὺς, ἡ γραφή δὲν ἀναφέρει ἂν συνεξελήθη καὶ ὁ ἄρρις (Γεν. Γ'. 1, 24).

⁽¹⁾ Γεν. Β'. 21.

⁽²⁾ Γεν. Β'. 23.

⁽³⁾ Πόλις Θεοῦ. ιδ'. 22.

⁽⁴⁾ A. Derbay Φυσικὴ ἱστορία τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ἐκδ. 15, σελ. 15.

⁽⁵⁾ Ἡ ἰδέα ὅτι ὁ πρῶτος ἀνθρώπος διεχωρίσθη κατόπιν εἰς δύο σώματα ἀπαντάται ἐν τῷ Συμποσίῳ τοῦ Πλάτωνος δι' ἄλλης τῆς γοητείας τοῦ μεγάλου τῆς φιλοσοφίας ποιητοῦ. Οἱ κατὰ τὸν Ὅμηρον (Ὀδυσ. Α. 411) ἐνεργαπῆχθεοι τὸ εὔρος καὶ ἐννεόργυιοι τὸ μήκος Ἀλωεῖδαι, οἱ κατὰ τὸ ἕνατον ἔτος τῆς ἡλικίας τῶν ἐπιχειρήσαντες νὰ ἀναβῶσι τὸν οὐρανὸν δι' ἐπισωρεύσεως τῶν ὀρέων Ὀσσαίς, Ὀλύμπου καὶ Πηλίου, κατατάσσονται ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἐκείνοις ἀνθρώποις, τῶν ὁποίων αὐτὸ εἶδος ἦν στρογγύλον, νῶτον καὶ πλευράς κύκλω ἔχον, χεῖρας τέτταρας καὶ σκέλη τὸ ἴσον ταῖς χερσὶ καὶ πρόσωπα δὲ ἐπ' αὐχένι κυκλοτερεῖ ὅμοια πάντῃ κεφαλὴν δὲ ἐπ' ἀμφοτέροις τοῖς προσώποις ἐναντίους κειμένους μίαν καὶ ὄτα πτέτταρα . . . Ἐπαρέετο δὲ καὶ ὄρθον ὡστερ νῦν ὁποτέρωσθε βου-

πρόκειται περί δύο χωριστῶν πλασμάτων ἑτερογενῶν, ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς θρησκευτικῆς δημιουργίας ὑποδεικνύει τὴν ἰδέαν τῆς ἀναλογίας ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἀρρένων καὶ τῶν θηλέων. Ἡ ἀρχὴ τῆς μονογαμίας, ἣτις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ πολιτισμοῦ, ἐνδιαφέρεται ἐπὶ τοσοῦτον ἐκ τῆς ἀναλογίας ταύτης, ὥστε ὅταν οἱ περιηγηταὶ ἔλεγον περὶ τῆς Bantam, ὅτι περιεῖχε δέκα γυναῖκας δι' ἓνα ἄνδρα, ὁ Montesquieu ἐθεώρει τοῦτο ὡς περίπτωσιν ἰδιαιτέραν πολυγαμίας⁽¹⁾. Ἐπίσης ἐὰν ὑπετίθετο ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν κατὰ πολὺ ὑπέρτερος τοῦ τῶν γυναικῶν, ἀμέσως ἐργεταὶ εἰς τὸν νοῦν ἡ πολυανδρία τοῦ Tibet⁽²⁾.

Ἐν γένει ἡ ἀναλογία αὕτη ἀποτελεῖ περιεργώτατον νό-

» ληθεῖν· καὶ ὅποτε ταχὺ δεμῆσει θεῖν, ὥσπερ οἱ κυβιστῶντες εἰς ὀρθὸν τὰ σκέλη περιφερόμενοι κυβιστῶσι κύκλῳ ὁκτῶ τότε οὔσι ταῖς » μέλεισιν ἐπερειδόμενοι ταχὺ ἐφέροντο κύκλῳ· ἦν οὖν τὴν ἰσχὴν δεινὰ » καὶ τὴν βώμην καὶ τὰ φρονήματα μεγάλα εἶχον· ἐπεχείρησαν δὲ » ταῖς θεοῖς... » α (Συμπ. 187, 190). — Καὶ κατὰ τὰς Ἰουδαϊκὰς δὲ παραδόσεις ὁ πρῶτος ἄνθρωπος (ἀνδρόγονος) ἐφθανε τὸν οὐρανὸν, εἰς τοὺς ἀγγέλους τοῦ ὁποῖου ἐνέπνευε τρόμον. Ὁ διαχωρισμὸς του λοιπὸν ἦν ἔργον ἀνάγκης τὴν ὁποίαν, ἐὰν πιστεύσωμεν τὸν Ὀμηρον, ἡσθάνθησαν καὶ οἱ θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου, διότι τὸν Ἄρηνα οἱ Ἄλωεῖδες σθῆσαν κρατερῶ ἐνὶ δεσμῶ τρισκαίδεκα μῆνας» (Ἰλιάδ. Ε. 386). Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ζεὺς ἐν τῷ συμβουλίῳ τῶν Θεῶν (Πλατ. Συμπ. 190) εἶπε· «δοκῶ μοι, ἔφη, ἔχειν μηχανὴν ὡς ἂν εἶεν τε ἄνθρωποι καὶ παύ- » σαιντο τῆς ἀκολασίας ἀσθενέστεροι γενόμενοι· νῦν μὲν γὰρ αὐτοὺς » δικάτεμῶ δίχα ἕκαστον καὶ ἅμα μὲν ἀσθενέστεροι ἔσονται καὶ β- » διῶνται ὀρθοὶ ἐπὶ δυοῖν σκελοῖν· ἐὰν δ' ἔτι δοκῶσιν ἀσελγαίνειν » καὶ μὴ ἐθέλωσιν ἡσυχίαν ἄγειν, πάλιν αὐ τεμῶ δίχα, ὥστ' ἐφ' ἑνὸς » πορεύσονται σκέλους ἀσκωλίζοντες. Ταῦτα εἰπὼν ἔτεμνε ταὺς ἀν- » θρώπους δίχα, ὥσπερ οἱ τὰ ὄα τέμνοντες καὶ μέλλοντες ταριχεύειν, » ἢ ὥσπερ οἱ τὰ ὄα ταῖς θριξίν... »

(1) Περί τοῦ Πνεύματος τῶν Νόμων βιβλ. 16. κεφ. 4.

(2) Ἡ γυνὴ συζεύγνυται ὅλοις τοῖς ἀδελφοῖς τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Τὸ πρῶτον τέκνον ἀνήκει εἰς τὸν πρωτότοκον ἀδελφόν, τὸ δεύτερον εἰς τὸν δευτερότοκον καὶ οὕτω κθεξῆς (Malt-Brun, Καθολικὴ Γεωγραφία τόμ. 5 σελ. 284).

μον τοῦ ἀνθρωπίνου πληθυσμοῦ, κανονικῶς λειτουργοῦντα ἐπὶ τε τῆς γονιμότητος καὶ τῆς θνησιμότητος. Ἐὰν ἐγεν- νάτο ἴσος ἀριθμὸς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν γενῶν, οἱ κίνδυνοι τοῦ ἄρρενος εἶναι τοσοῦτοι καὶ τηλικούτοι, ὥστε ταχέως θά ἐπήρχετο δυσαναλογία. — Ἐν πρώτοις ἡ θνησιμότης προσ- βάλλει πλείοτερον τοὺς ἄρρενας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐγ- κυμοσύνης, διότι ἀπὸ τοῦ 1827—1830 ὑπελογίσθησαν ἐν τῇ δυτικῇ Φλανδρίᾳ 2597 νεκρογέννητα, ἐξ ὧν 1517 ἄρρενα καὶ 1080 θήλας. Ἐπίσης ἐν Βερολίῳ ἀπὸ μὲν τοῦ 1785—1794 ἐπὶ 2728 νεκρογεννήτων τὰ 1518 ἦσαν ἄρρενα, ἀπὸ δὲ τοῦ 1819—1822 ἐκ τῶν νεκρογεννήτων τῆς πόλεως ταύτης τὰ 771 εἶναι ἄρρενα καὶ τὰ 533 θήλας. Καὶ ἐν Amsterdam ἀπὸ τοῦ 1821—1832 ὑπελογίσθη ἡ ἐνιαυσία κατὰ μέσον ὄρον ἀπώλεια τῶν νεκρογεννήτων μεταξὺ ἀρρένων καὶ θηλέων ὡς 244: 186.

Αἱ παρατηρήσεις αὗται εἶναι λίαν ἐνδεικτικαὶ ἅμα συν- δυασθῶσι πρὸς τὸ κατὰ τόπους γενικὸν ποσὸν τῶν νεκρο- γεννήτων, καθ' ἃ π. χ. ἡ Καταστατικὴ ἐβεβαίωσεν ἐν Ὀλ- λανδίᾳ ἐπὶ ταῖς 100 γεννήσεσι, 5, 15 νεκρογέννητα⁽¹⁾. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ἡ ἔκτασις τῆς θνησιμότητος ταύτης τοῦ ἄρρενος γένους ἐξακολουθεῖ καὶ μετὰ τὴν γέννησιν καθ' ὅ- λον τὸ πρῶτον ἔτος, διότι ὑπελογίσθη ἐν τῇ Βελγικῇ ἐπὶ ἐνὸς θανάτου θήλεος

		ἡλικίας	
1,33	ἄρρενος ἐν τῇ πόλει,	1,37	ἐν τῇ ἐξοχῇ, 0—1 μηνός.
1,37	»	1,20	» 1—2 »
1,22	»	1,21	» 2—3 »
1,24	»	1,16	» 3—6 »
1,06	»	1,03	» 6—12 »

Ἡ ἐξήγησις τὴν ὁποίαν ἐπὶ τοῦ φαινομένου τούτου δί- δει ὁ Quetelet⁽²⁾ εἶναι ἀξία πάσης προσοχῆς, διότι συντάσ-

(1) Legoyt Μελέται ἐπὶ τῆς Συγκριτικῆς Καταστατικῆς, κῆ σελ. 576.

(2) Ὁ Ἄνθρωπος, Δοκίμιον κοινωνικῆς Φυσικῆς, τόμ. 1 κεφ. 4 σελ. 124.

σεται οὗτος μετὰ τῶν ὑποστηρίζοντων ὅτι «ἡ σύλληψις »ἄρρενος ὑποθέτει βαθμὸν τινα ἀνώτερον ἰσχύος παρά τῆ »γυναϊκί ἀναγκαῖον καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐγκυμο- »σύνης· ἅμα οὗτος λείπει, τὸ ἔμβρυον ὑποφέρει πλειότερον »ἂν ἦναι ἄρρεν, ἢ ἂν ἦναι θήλυ». Ἐντεῦθεν προέρχεται ἡ δυσαναλογία μεταξὺ τῶν νεκρογεννήτων ἀμφοτέρων τῶν γενῶν καὶ ἡ μείζων θνησιμότης τῶν ἀρρένων εὐθὺς μετὰ τὴν γέννησιν ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν ἡ γαλακτοτροφία συνδέει πλειότερον τὸ νεογνὸν μετὰ τῆς μητρός. Εἶναι φανερὸν ἐπίσης, ὅτι αἱ γυναῖκες τῶν πόλεων, ὡς ἀσθενέστεραι τῶν τῆς ἐξοχῆς, εἶναι μᾶλλον ἐκτεθειμέναι εἰς παραγωγὴν νεκρογεννήτων ἀρρένων.

Πρὸς τὰ φυσικὰ ταῦτα καὶ μυστηριώδη αἷτια τῆς μείζονος θνησιμότητος τοῦ ἀνδρικοῦ γένους πρέπει νὰ ὑπολογισθῶσι τὰ κοινωνικά, ἐν οἷς πρὸ παντός κατατακτέος ὁ πόλεμος, ἡ βαρεῖα βιομηχανία καὶ ἡ μετανάστευσις. Τοιοῦτοτρόπως ἵνα ὑποστηρίξη μὲν καὶ ἀποβάλλῃ δις τὸ στέμμα του ὁ Ναπολέων Α' (1805—1815), ἀπώλεσεν ἡ Γαλλία 655, 470 ἄνδρας, προσενεγκοῦσα ἤδη ἐπὶ τῶν προηγουμένων πολέμων τῆς ἐπαναστάσεως (1793—1800) καὶ ἐτέρας 948, 225 ἀνθρωπίνων θυμάτων ⁽¹⁾. — Ἡ ἐν τοῖς μεταλλείοις, ἐν τοῖς πλοίοις καὶ ἐν γένει ὑπὸ τὰ βαρέα ἔργα ζῶν ἐξασκεῖ μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς μείζονος θνησιμότητος τοῦ ἀρρενος πληθυσμοῦ. Οὕτως ὑπελογισθῆ ἐν Γαλλίᾳ ὅτι αἱ βιομηχανικαὶ ἐπαρχίαι αὐτῆς σχετικῶς πρὸς τὰς γεωργικὰς μετρῶσι πλείονας θανάτους ἐπὶ τοῦ ἀρρενος πληθυσμοῦ ⁽²⁾. — Ἡ δὲ μετανάστευσις, ἥτις π. χ. ἐν ταῖς Ἑνωμέναις Πολιτεῖαις τῆς Ἀμερικῆς ἀπὸ τοῦ 1819—1855 μετέγαγε 2,713,913 ἄρρενας καὶ 1,720,205 θήλειαι, δεικνύει κατὰ πόσον ὁ ἀνδρικός πληθυσμὸς εἶναι εὐκίνητος καὶ προθυμότερος εἰς ἐκπατρισμόν ⁽³⁾.

⁽¹⁾ Guillard Στοιχεῖα Καταστατικῆς κεφ. 7 σελ. 150—151.

⁽²⁾ Dufau Πραγματεῖα Καταστατικῆς μερ. 6'. κεφ. δ'. σελ. 212—213.

⁽³⁾ Roscher Πολιτικὴ Οἰκονομία τόμ. 2 § 259.

Ἀπέναντι τῆς εἰμαρμένης ταύτης τοῦ ἀρρένος γένους παρίσταται ἡ ἐτέρα ὄψις τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν μεγάλου τῆς ἀνθρωπότητος νόμου· διότι διὰ τὴν ἰσορροπίαν μεταξὺ τῶν γενῶν ἡ Θεία Πρόνοια ἐνεφύτευσεν εἰς τὴν δημιουργικὴν δύναμιν τοῦ ἀνθρώπου μείζονα τὴν πρὸς παραγωγὴν ἀρρένων τάσιν, καθ' ἃ μαρτυρεῖ ὁ ἐπόμενος τῆς ἐν Εὐρώπῃ Καταστατικῆς πίναξ ⁽¹⁾.

Ἔθνη	Ἐποχαι	Ἄρρενα	Θήλειαι	Πλεόνασμα ἀρρένων	Ἄναλογία
Φινλανδ.	1755-1775	1,006,420	965,200	41,220	25ον
Δανιμαρ.	1801-1833	588,994	556,655	32,339	18ον
Πρωσσία	1836	283,500	267,122	16,378	17ον
Κ. Χῶρ.	1827	106,048	100,907	5,574	19ον
Βέλγιον	1836	74,278	69,936	4,342	17ον
Ἀγγλία	1801-1830	5,050,678	4,836,788	213,890	23ον
Γαλλία	1801-1835	17,135,444	16,090,978	1,044,466	16ον
Τοσκάνη	1834	28,492	27,184	1,308	22ον
Σικελία	1832	31,750	30,334	1,416	23ον
Ἑλλάς ⁽²⁾	1868-1869	43,413	39,004	4,409	

Ἐν γένει εἰπεῖν κατὰ μέσον ὄρον ἡ ἐν Εὐρώπῃ ἀναλογία μεταξὺ τῶν γεννήσεων ἀρρένων καὶ θηλέων εἶναι κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Quetelet ὡς 106: 100 ⁽¹⁾. Ποῖα τὰ αἷτια τοῦ καθολικοῦ τούτου φαινομένου;

Ἄφ' ἧς ἐποχῆς ὁ Ἴπποκράτης ἔλεγε «καὶ τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα ἔχειν καὶ θήλυ γόνον καὶ ἄρρενα» ⁽⁴⁾, ἡ Φυσιολογία ἀνεκάλυψε μὲν, ὅτι ἡ γονιμοποίησις στηρίζεται εἰς τὴν συνάντησιν τῶν ἐν τῷ ἀνδρικῷ σπέρματι ὑπαρχόντων ζωυφίων ⁽⁵⁾ μετὰ τοῦ ὠοῦ τοῦ ὠριμάζοντος ἐντὸς

⁽¹⁾ Moreau de Jonnès Στοιχεῖα Καταστατικῆς μέρ. 2. τόμ. 2. κεφ. 1.

⁽²⁾ Πίνακες τῆς Κινήσεως τοῦ Πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος σελ. στ'.

⁽³⁾ Δοκίμιον Κοινωνικῆς Φυσιολογίας τόμ. 1 βιβλ. 2. κεφ. 2 § 1. — Ὅσον ἀφραῖ ἰδιαίτερος τὴν Γαλλίαν ἡ ἀναλογία αὕτη ἠλαττώθη εἰς 105: 100 κατὰ τὴν ὀκταετίαν 1861—1868 (Maurice Block Ἐπετηρὶς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας καὶ τῆς Καταστατικῆς 1871—1872). ⁽⁴⁾ Περὶ Γονῆς Γ'. 130.

⁽⁵⁾ Ἐν γένει ὁμοιάζουσι πρὸς νημάτια ἐλαστικὰ τῶν ὀσείων ἢ

τοῦ γυναικείου ὀργανισμοῦ ⁽¹⁾, δὲν ἠδυνήθη ὁμως νὰ λύσῃ τὸ μυστήριον, ὅπερ ἐνεργεῖται καθ' ὃν χρόνον τὰ σπερματοζωῖδια εἰσχωροῦσιν εἰς τὸ πάχος τοῦ ὠοῦ ⁽²⁾. Μόλις κατὰ τὸν τρίτον μῆνα διακρίνεται τὸ γένος τοῦ ἐμβρύου ⁽³⁾.

Ἄλλ' ἐὰν ἡ πηγὴ τοῦ νόμου, καθ' ὃν γεννῶνται πλείονες ἄρρενες, εἶναι μυστηριώδης, ἢ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων ὁμως μελέτη αὐτοῦ παρέχει ζωηρότατον διαφέρον εἰς τὴν Καταστατικὴν.

Πολλοὶ ὑπεστήριξαν ὅτι ἡ θερμότης τοῦ κλίματος βοηθεῖ ἰδιαιτέρως τὰς γεννήσεις τῶν θηλέων. Ἡ ἰδέα αὕτη ὀφείλεται μᾶλλον εἰς τὴν φαντασίαν τῶν περιηγητῶν ἢ εἰς τὴν ἀκρίβειαν καταστατικῶν πληροφοριῶν ⁽⁴⁾. Συνετέλεσε πολὺ

ἡ ἀνωτέρα μὲν ἄκρα εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον ἐξογκωμένη εἰς κεφαλὴν τῆς, ἢ δὲ ἐτέρα ἄκρα λεπτόνεται βαθμηδὸν ὡς ἡ οὐρά. Παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ τὸ κεφαλοειδὲς μέρος τοῦ σπερματοζωιδίου, πολὺ ὀγκῶδες, μᾶλλον πεπιεσμένον, ὀλίγον πρὸς τὸ ὀπισθεν εὐρυνόμενον, ἀκολουθεῖται ὑπὸ νηματίου μετρίως ἐκτάσεως, ὅπερ καθίσταται καθ' ὑπερβολὴν λεπτὸν καὶ δυσπαρατήρητον πρὸς τὸ τέλος· τὸ ὅλον εἶναι σχεδὸν 6 ἑκατοστὰ τοῦ χιλιοστοῦ τοῦ μέτρου. . . . Τὸ μικροσκοπίον ἀπέδειξεν, ὅτι τὰ σπερματοζωῖδια ταῦτα ἐνεργοῦσι κινήσεις, αἵτινες φαίνονται ἐκούσιαι, κολυμβῶσι μετὰ μεγάλῃς εὐκινήσιος, κτυπῶντα τὸ ὕδωρ διὰ τῆς μακρᾶς αὐτῶν οὐρᾶς, καὶ ἀρκεῖ ὀλίγον νὰ τὰ παρατηρήσῃ τις, ἵνα μὴ ἀμφισβῆται περὶ τῆς ἐν αὐτοῖς ζωῆς (Milne Edwards *Μαθ. Φυσιολογίας* ἐκδ. 1863 τόμ. 8. σελ. 341 καὶ 352).

⁽¹⁾ E. Küss *Φυσιολογία* ἐκδ. 1872 μέρ. 10. σελ. 820, 522.

⁽²⁾ Κατὰ τὸν Küss (αὐτ. σελ. 530) «ἡ γονὴ φαίνεται ὅτι προέρχεται ἐκ τῆς εἰσχωρήσεως τῶν σπερματοζωιδίων ἐντὸς τοῦ πάχους τοῦ ὠοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ ταῦτα βυθίζονται καὶ ἐξαφνίζονται.» Ὡς λέγει δὲ ὁ Milne Edwards (αὐτ. σελ. 359), «δὲν ἐβεβαιώθη πείσει ἐὰν τὰ παράδοξα ταῦτα σώματα ἔχωσι τὴν δύναμιν τῆς γονιμοποιήσεως ἢ ἐὰν εἰσὶ μόνον ὄργανα διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ὠοῦ μεταβίβασιν ἰδιαιτέρας καὶ ἀλλοτρίας πρὸς αὐτὰ γονικῆς ὕλης.»

⁽³⁾ E. Küss *Φυσιολογία* μέρ. 10. σελ. 505.

⁽⁴⁾ Ἰδ. ἐν τοῖς ὀπισθεν σελ. 28 σημ. 4. — Ἀναλόγου σημασίας εἶναι καὶ ἡ πληροφορία ὅτι ἐν Μέαυο ἠριθμήθησαν 182,972 ἀν-

εἰς τὴν διάδοσιν αὐτῆς ἢ ἐν τοῖς θερμοῖς κλίμασι τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἀπαντωμένη πολυγαμία. Ἀλλὰ μὴ λησμονήσωμεν, ὅτι πρὸς τὴν πολυγαμίαν τῶν χωρῶν τούτων συναγωνίζεται ἐν ὄλαις ταῖς περιόδοις ἡ εὐρυτέρα ἀγαμία. Ἴνα ἔχη ὁ Σολομῶν 1000 γυναῖκας, ἔπρεπεν ἐπὶ τοῦ πατρός του νὰ στερηθῇ ὁ Οὐρίας τῆς ἑαυτοῦ. Ἡ πολυγαμία ἐν ταῖς χώραις ταύταις εἶναι πολυτέλεια τῶν ὀλίγων, ἔχουσα ὡς ἀντιζύγιον τὴν ἀγαμίαν τῶν πτωχῶν. Τί δὲ νὰ εἴπῃ τις περὶ τοῦ εὐνούχισμοῦ, ὅστις συνδέεται τόσον στενῶς πρὸς τὸ διπλοῦν τοῦτο φαινόμενον τῆς πολυγαμίας καὶ τῆς ἀγαμίας; Ὁ Ἡρόδοτος (Γ', 92) ἀναφέρει, ὅτι ἡ Βαβυλῶν ἔπεμπε κατ' ἔτος 500 παῖδας εὐνούχους πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα. Ἐνῶ δὲ εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Σασανιδῶν ἔζων 15,000 γυναῖκες, ὁ Καλίφης Μουνταδὶρ εἶχεν 7,000 εὐνούχους!

Ἡ ἐπιρροή τοῦ κλίματος ἐμελετήθη ἰδιαιτέρως ἐν Εὐρώπῃ ὑπὸ τοῦ Bikes, ὅστις δι' ὑπολογισμοῦ 70 ἑκατομμυρίων γεννήσεων ἐβεβαίωσε ἐπὶ 100 γεννήσεων θηλέων 104, 62 γεννήσεις ἀρρένων ἐν τῇ ἀρκτικῇ Σουηδία καὶ 106, 18 ἐν τῇ μεσημβρινῇ χώρᾳ τῶν δύο Σικελιῶν, — 106, 10 ἐν Αὐστρία καὶ 104, 75 ἐν Ἀγγλία. Ἡ Ἑλλάς ἀναμφισβητήτως ἀνήκει εἰς τὰ μεσημβρινώτατα τῶν ἄκρων τῆς Εὐρώπης καὶ ὁμως ἡ κίνησις τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς κατὰ τὸ 1869 μαρτυρεῖ μεταξὺ τῶν γεννήσεων ἀρρένων καὶ θηλέων τὴν ἀναλογίαν 112 : 100.

Τὰ αἴτια βεβαίως κεῖνται ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν γονέων. Ὅτι οὗτος εἶναι προῖον πολλῶν κλιματικῶν καὶ ἱστορικῶν λόγων οὐδεμία ἀμφισβηλία. Ἐν τούτοις δὲν πρόκειται περὶ εὐρέσεως τῶν τελικῶν καὶ τῶν ἐμμέσων αἰτιῶν, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἐγγυτέρου πρὸς τὸ κοινωνικὸν φαινόμενον τῆς γεννήσεως ἀρρένων πλειόνων.

δρες καὶ 223,573 γυναῖκες (Montesquieu περὶ τοῦ Πνεύματος τῶν Νόμων 16. δ'). Οὕτω καὶ ἡ Lady Sheil ὑπερηκόνησε τὸν ἐν Περσίᾳ γυναικῶν πληθυσμόν.

Α'.—Εἶναι περίεργον ὅτι ἐξ ὄλων τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν θεῶν καὶ τῶν θνητῶν ἐγεννήθησαν κατὰ κανόνα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τῶν Ἑλλήνων θεολογίᾳ ἄνδρες, (ἡμίθεοι). Ἴνα καταβῆ ἢ θεὰ μέχρι θνητοῦ, ὅποια ἀξία ἐν τούτῳ, καὶ ἵνα ὑψωθῆ μέχρι Θεοῦ ἢ θνητῆ, ὅποια εἰς ταύτην ἐκπλήξις (1).—Τὸ αὐτὸ φαινόμενον παρήχθη καὶ ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ, διότι, αἰδόντες οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων ὅτι καλαὶ εἰσίν, ἔλαβον ἑαυτοῖς γυναῖκας ἀπὸ πασῶν τῶν ἐξελέξαντο . . . καὶ ὡς ἂν εἰσεπορεύοντο οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐγεννώσαν ἑαυτοῖς, ἐκεῖνοι ἦσαν οἱ γίγαντες οἱ ἀπ' αἰῶνος, οἱ ἀνθρώποι οἱ ὀνομαστοί» (2).

Β'.—Θετικώτερον στοιχεῖον συγκρίσεως ἀπαντᾶται ἐπὶ τῆς μεταδόσεως τῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν πλεονεκτημάτων καὶ μειονεκτημάτων ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Τί συμβαίνει κατὰ τὴν μυστηριώδη ἐποχὴν τῆς δημιουργίας εἶναι ἀδελφον· οὔτε ἢ μεταγενεστέρα ἀνατροφή πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς μοναδική αἰτία. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐλάττωμα καὶ τὸ προτέρημα εἶναι καθ' ἑαυτὰ δύνამις, σχετικῶς πρὸς τὰς ἀντιθέτους ιδιότητας τοῦ ἀτόμου. Ὑποτίθεται λοιπὸν ἀγῶν τις ἐν τῇ φύσει, καθ' ὃν ἡ ἰσχὺς νικᾷ. Τίνος ἕνεκεν τὸ φαινόμενον τοῦτο νὰ ᾖ ἀσχετον πρὸς τὸ τῆς γεννήσεως πλειόνων ἀρρένων, ἐὰν ἐπὶ τον μεγάλου πληθυσμοῦ οἱ ἄνδρες ἐνθυμίζουσι τοὺς θεοὺς καὶ ἡ ἰσχὺς εἶναι μᾶλλον πρὸς τὸ μέρος των;

Πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἢ κοινὴ πρακτικὴ τῆς ἐνώσεως ἀνδρῶν μείζονος ἡλικίας μετὰ γυναικῶν ἐλάσσονος δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἀπαρατήρητος, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἐγκεῖται εἰς τὴν φύσιν παντὸς ὀργανισμοῦ ἢ διὰ τοῦ χρόνου ὠρίμανσις. Ἡ Καταστατικὴ σπουδαιότητην ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρέχει βοήθειαν, διότι ἡ γλῶσσα τῶν μεγάλων ἀριθμῶν ἀποδεικνύει, ὅτι ὅσον ἡ ἡλικία τοῦ ἀνδρὸς εἶναι ἀνωτέρα τῆς ἡλικίας τῆς γυναικὸς, τόσον γεννῶνται πλείονες

(1) Γνωστὸν τὸ πάθημα τῆς Σεμέλης.

(2) Γέννησις ΣΤ'. 2. 4.

ἄρρηνες· καὶ τὰνάπαλιν ὅσον ἡ ἡλικία τῆς γυναικὸς προσεγγίζει ἢ ὑπερβαίνει τὴν ἡλικίαν τοῦ ἀνδρὸς, τόσον ὁ ἀριθμὸς τῶν θηλέων γόνων ὑπερτερεῖ. Τιοιουτρόπως ὁ Hoffacker ἐκ τῶν μελετῶν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς κινήσεως τοῦ Γερμανικοῦ πληθυσμοῦ ἐσχημάτισε τὸν ἐπόμενον ἐνδεικτικώτατον πίνακα.

Ἡλικία ἀνδρὸς	ἡλικία γυναικὸς	ἐπὶ 100 θηλέων, ἄρρηνες
Νεώτερος	τῆς γυναικὸς	90, 6
Ὁμήλικος	»	90, 0
Πρεσβύτερος	» 3—6 ἔτη	103, 4
»	» 6—9 »	124, 7
»	» 9—18 »	143, 7
»	» 18—... »	200, 0
24—36 ἐτῶν	16—26 ἐτῶν	116, 6
» » »	36—46 »	95, 4
36—48 »	μικρὰ	176, 9
» » »	μετρία	114, 3
» » »	προχωρημένη	109, 2
48—60 »	μετρία	190, 0
» » »	προχωρημένη	164, 3

Τὰ αὐτὰ πορίσματα προσφέρουσιν καὶ αἱ ἐρευναι τοῦ Sadler ἐπὶ τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων τῶν λόρδων τῆς Ἀγγλίας.

Ἡλικία ἀνδρὸς	ἀριθμὸς γάμων	γεννήσ. ἀρρένων	γεννήσ. θηλέων
Νεώτ. τῆς συζύγ.	54	122	141
Ὁμήλικος »	18	54	57
Πρεσβύτ. 1-6 ἔτη	126	366	353
» 6-11 »	107	327	258
» 11-16 »	43	143	97
» 16-... »	33	93	57

Ἐντευθεν σπουδαιότατον κῦρος περιβάλλεται ἡ ἰδέα τοῦ Ἀριστοτέλους, καθ' ἣν «ἔστι δ' ὁ τῶν νέων συνδυασμὸς φραῦλος πρὸς τεκνοποιίαν· ἐν γὰρ πᾶσι ζώοις ἀτελεῖ τὰ πτῶν νέων ἐκγόνα καὶ θηλύτοκα μᾶλλον καὶ μικρὰ πτῆν μορφήν, ὡστ' ἀναγκαῖον ταῦτο τοῦτο συμβαίνειν καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων. Τεκμήριον δὲ ἐν ὅσαις γὰρ τῶν πόλεων ἐπιχωριάζει· τὸ νέους συζευγύναι καὶ νέας ἀτελεῖ καὶ

»μικρὰ τὰ σώματα εἰσίν» (1). Δι' ὃ καὶ συνεβούλευεν ὁ Ἀριστοτέλης «τὰς μὲν γυναῖκας περὶ τὴν τῶν ὀκτωκαίδεκα ἐτῶν ἡλικίαν συζευγόναι, τοὺς δ' ἄνδρας ἐπὶ τὰ καὶ τριᾶκοντα ἡ μικρόν» (2).—Τῷ ὄντι ἐὰν κατὰ τὸν Küss αὐθιγῶς ποτε σχεδὸν εὐρίσκονται σπερματοζωῖδια ἐν σπέρματι ἀτόμου μικροτέρας τῶν 16—17 ἐτῶν ἡλικίας» καὶ ἐὰν κατὰ τὸν Girault μετὰ τὸ 55 ἔτος τῆς ἡλικίας ἡ μὲν κεφαλὴ τῶν σπερματοζωιδίων εἶναι παχυτέρα, ἡ δὲ οὐρὰ βραχυτέρα μέχρις οὗ ἔρχεται ἐποχὴ καθ' ἣν ἡ κεφαλὴ ἀποβρόφα ἐντελῶς τὸ λοιπὸν τοῦ σώματος (3), εἶναι πρόδηλος ἡ φυσιολογικὴ καθ' ἡλικίας μεταβολὴ τῆς γονῆς, ἣτις ἐντεῦθεν δύναται νὰ ἐξηγηθῆ τὰς ἐκτεθείσας τῆς Καταστατικῆς πληροφορίας καὶ νὰ ἐξηγηθῆ ὑπ' αὐτῶν.

Ἡ ἰδέα, ὅτι οἱ ἄωροι γάμοι τείνουσι μᾶλλον πρὸς τὴν θηλυγονίαν (4), ὑποστηρίζεται ἐκ τε τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον εὐρείας παρατηρήσεως, ὅτι ἐν γάμοις τῆς αὐτῆς ἡλικίας οἱ θήλειοι γόνοι ἔρχονται πρὸ τῶν ἀρρένων (5) καὶ ἐκ τῆς μεταξὺ τῶν γενῶν σπουδαίας διαφορᾶς τῶν νόθων γεννήσεων, διότι, καθὼς ἐπὶ τοῦ μέσου ὄρου ὑπελόγησεν ὁ Babbage, αἱ γεννήσεις τῶν νόθων θηλέων διατελοῦσι πρὸς τὰς τῶν νόθων ἀρρένων ὡς 1000 : 1250, ἐνῶ αἱ τῶν γνησίων θηλέων ἔχουσι πρὸς τὰς τῶν γνησίων ἀρρένων τὴν ἀναλογίαν 1000 : 1575 (6). Προφανῶς ἐν τῇ πρώτῃ μὲν περιπτώσει αἱ ἀθέμιτοι ἐνώσεις τῶν γενῶν ἀποκλίνουσι μᾶλλον πρὸς τὴν νεότητα, ἐν τῇ δευτέρῃ δὲ ὁ ὄργανισμὸς τοῦ ἀνδρὸς ἐνισχύεται διὰ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου.

Ἡ βιωτικὴ ἐν γένει ἐξασκεῖ μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν καρπῶν τῆς ἀνθρωπογονίας. Θὰ ἦτο περίεργον, ἂν λαὸς κυ-

(1) (2) Πολιτικῶν 4 (κοινῶς 7) σελ. 1335.

(3) Küss Φυσιολογία μέρ. 10 σελ. 507 ἐκδ. 1872.

(4) Milne. Traité des Annuités τόμ. 2 σελ. 492.

(5) Contes Rendus de l'Academie des Sciences (35 V. 306, 700).

(6) Ἐπὶ ὁμοίων παρατηρήσεων ὁ Bikes κατέληξε εἰς ἀνάλογα

νηγετικός, ἐνῶ δὲν δύναται νὰ συντηρήσῃ ἐξησθενημένα ἄτομα, ἐβαρύνετο καθ' ὑπέροχον ὑπὸ τῆς θηλυγονίας. Οὕτως ὁ ἀμειλικτος νόμος τοῦ θανάτου, ὁ ἐν ἴσοις λόγοις τὰ ἀσθενέστερα τῶν πλάσμάτων προτιμῶν, ἤθελε βαθμηδὸν σχηματίσει παρὰ τοιοῦτω λαῷ πληθυσμὸν μᾶλλον ἀνδρογόνον. Παρατηροῦμεν σπουδαῖα ἔχνη τῆς ἀληθείας ταύτης ἐν τῇ συγκρίσει τῶν γεωργικῶν κοινοτήτων πρὸς τὰς βιομηχανικάς. Ἐνῶ αἱ τελευταῖαι εἶναι σχετικῶς πολυπληθέστεραι, εἶναι σχετικῶς καὶ μᾶλλον θηλυγόνοι. Ἡ διαφορὰ αὕτη εἰς τὰς γεννήσεις τῶν θηλέων καὶ τῶν ἀρρένων ὑπελογίσθη ὡς ἐξῆς ἐν Βαλγίῳ μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐξοχῆς (1).

	ἀρρένων	θηλέων	ἀναλογία
1815—1824	164,376	154,110	106,66 ἐν τῇ πόλει
1825—1829	87,516	83,122	105,29 » »
1815—1824	472,221	441,502	106,96 ἐν τοῖς χωρίοις
1825—1829	256,751	241,989	106,10 » »

Ἐὰν ἤδη μεταβῶμεν εἰς τὰ γενικά ἀποτελέσματα τῆς συλλειτουργίας τῶν δύο μεγάλων τοῦ ἀνθρωπίνου πληθυσμοῦ νόμων, τῆς γεννήσεως ἤτοι καὶ τοῦ θανάτου, αἱ ἐπίσημοι ἀπαιριθμήσεις διαιροῦσι τὴν Εὐρώπην εἰς δύο κατηγορίας, διότι ὁ γυναικεῖος πληθυσμὸς εἶναι κατώτερος μὲν

συμπεράσματα, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ ἐπομένου πίνακος, καθ' ὃν ἐπὶ 100 γεννήσεων θηλέων ἀναλογοῦσι γεννήσεις ἀρρένων:

Ἐν Γαλλίᾳ (*)	Ἐντὸς γάμου	106,69	Ἐκτὸς γάμου	104,78
» Αὐστρία	» »	106,15	» »	104,32
» Πρωσσία	» »	106,17	» »	102,89
» Σουηδία	» »	104,73	» »	103,12
» Βυρτεμβέργη	» »	105,57	» »	103,54
» Βοημία	» »	105,65	» »	100,44

(1) Quetelet ὁ ἀνθρωπος, Δοκίμιον Κοινωνικῆς Φυσικῆς τόμ. 1. βιβλ. 1. κεφ. 2 §. 1.

(*) Ἐπὶ τοῦ 1861—1868 ἡ κίνησις τοῦ ἀρρένου Γαλλικοῦ πληθυσμοῦ κατέβη εἰς 105 ἐντὸς τοῦ γάμου καὶ 102 ἐκτὸς αὐτοῦ (Maurice Block Ἐπετηρὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας καὶ τῆς Καταστατικῆς 1871—1872).

του ἀνδρικοῦ ἐν Ἑλλάδι, ἐν Βελγίῳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, ἀνώτερος δὲ τοῦ ἀνδρικοῦ ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ, ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ ἐπομένου πίνακος ⁽¹⁾, ἐμφαίνοντος τὴν ἐπὶ 100 ἀρρέων ἀναλογίαν τῶν θηλέων:

Ἔτη	Χῶραι	Γυναῖκες	Ἔτη	Χῶραι	Γυναῖκες
1861	Σκωτία	111,36	1860	Ἑλβετία	103,00
1861	Βυρτεμβέργη	107,27	1861	Βαυαρία	102,63
1856	Πολωνία	106,78	1860	Ἰσπανία	102,00
1855	Σουηδία	106,30	1855	Δανιμαρκία	100,90
1851	Ἰρλανδία	105,51	1858	Πρωσσία	100,75
1861	Ἀγγλία	105,26	1857	Ἀυστρία	100,44
1856	Φινλανδία	105,07	1861	Γαλλία	100,51
1861	Σαξωνία	104,35	1861	Ἀννόβερ	100,10
1855	Νορβηγία	104,14	1861	Ἰταλία	99,84
1860	Ὀλλανδία	103,70	1856	Βέλγιον	99,38
1856	Ρωσσία	103,31	1870	Ἑλλάς	93,31

Ποῖα τὰ αἷτια τῆς διακρίσεως ταύτης τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἠπειροῦ εἰς χώρας μᾶλλον θηλυτρόφους καὶ χώρας μᾶλλον ἀνδροτρόφους; Ἐνῶ καὶ ἐν ταῖς πρώταις γενναῖαι μείζων ἀριθμὸς ἀρρέων, τίνος ἐνεκεν οὐ μόνον ἐξαφανίζεται τὸ πλεόνασμα, ἀλλὰ καὶ τῆς ἰσότητος διαταράσσεται ἡ πλάστιγξ;

Νομίζω ὅτι ἐν τοῖς προηγουμένοις ἔδωσα ἐφόδιά τινα εἰς μελέτην τοῦ κοινωνικοῦ τούτου προβλήματος. Ἡ διατάραξις τῆς μεταξὺ τῶν γενῶν ἀρμονίας εἶναι πόρισμα πολλῶν βεβαίως αἰτιῶν. Καὶ ὅμως μόνη ἡ τοῦ πολέμου ἀρκεῖ εἰς ἀπόδειξιν τῆς αἰωνίας ἀληθείας, ὅτι ὁ Ὑψιστος μὲν ἔδειξε τὴν ἀγαθὴν ὁδὸν, ὁ ἀνθρώπος δὲ συνεχῶς ἐξελέξατο τὴν ἐναντίαν.

Ἐὰν ἡδύνατο νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ἡ τελείωσις τῆς ἀνθρωπότητος θὰ ἐφθανε μέχρις ἐκεῖ ἔνθα αἱ ἐριδες τῶν ἐθνῶν ἢ προλαμβάνονται ἢ λύονται διὰ τοῦ ΛΟΓΟΥ, ἐὰν ἡδύνατο νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ἡ ἐπιστήμη θὰ ἀνεβίβαζε τὴν καθόλου βιομηχανίαν μέχρις ἐκεῖ ἔνθα, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἀριστοτέλης, τὰ τοῦ Δαιδάλου ὄργανα καὶ οἱ τρίποδες τοῦ Ἡφαίστου

(1) Legoyt Μελέται ἐπὶ τῆς Συγκριτικῆς Καταστατικῆς ΔΒ'. 926.

κατὰ τὸν ποιητὴν αὐτομάτως θεῖον δύνονται ἀγῶνα», τότε μετὰ τὴν πρώτην μείζονα θνησιμότητα τῶν ἀνδρῶν, ὀφειλομένην εἰς τὴν σχετικῶς μείζονα τῆς φύσεως δυσκολίαν πρὸς ἀποτελεῖσαι ἀρρέων, θὰ ἐπῆρχετο ἡ ὑπὸ τῆς θρησκευτικῆς δημιουργίας καὶ ὑπὸ τῆς ἐκπολιτιστικῆς ἀγνότητος τῆς μονογαμίας ἐν ἀρχῇ τῆς προκειμένης μελέτης ὑποδειχθεῖσα ἰσορροπία τῶν γενῶν μετὰ τινος μάλιστα πλεονασμοῦ τοῦ ἀρρενος διὰ τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς οὗτος ἐκλήθη ἀνωθεν εἰς τὸ προκινδυνεύειν.

Ἡ ὑπόθεσις αὕτη δὲν ἔχει τὰς ρίζας αὐτῆς εἰς τὴν φαντασίαν, διότι ἡ Καταστατικὴ ἀνεκάλυψεν ἔχνη αὐτῆς ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ ἀξιοσημείωτα μὲν, διαφεύγοντα ὅμως τῶν ὄρων τοῦ ἀνά χειρας θέματος.

ΠΕΡΙ

ΤΑΧΥΓΡΑΜΜΑΤΟΣ.

Ὅταν ἡ συντάξασα τὴν ἡμετέραν πολιτείαν συνέλευσις καθιέρου ἐν ἀρθρῷ 20 τοῦ Συντάγματος τὴν ἀρχὴν, ὅτι «τὸ πᾶρόρητον τῶν ἐπιστολῶν εἶναι ἀπολύτως ἀπαραβίαστον», δὲν διέκρινε περὶ ἐσφραγισμένων καὶ μὴ ἐσφραγισμένων ἐπιστολῶν. Δυνατὸν ἐπιστολή τις νὰ ἀποσφραγισθῇ, ἀλλ' ἐντεῦθεν δὲν ἀποβάλλει τὸ ἀπαραβίαστόν της, διότι τοῦτο εἶναι ἀπόλυτον, ἤτοι εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις. Τοιαύτη εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ ἀπολύτου.

Ἐκαστος λοιπὸν ὑποθέτει τὸν πειρασμὸν, ὅστις ἤθελε καταλάβει τὴν Κυβερνητικὴν Ταχυδρομίαν, ἐὰν ὁ κόσμος τῆ ἐνεπιστεύετο ἀνοικτὰς ἐπιστολάς. Ἄφ' ἐνὸς ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ Συντάγματος, ἀφ' ἑτέρου ἡ περιέργεια τοῦ ὀφθαλμοῦ. Καὶ μολταυτὰ ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῆς ἀνθρωπότητος διατελεῖ ἐν τοιαύτῃ προόδῳ, ὥστε συμφέρει ἕνα ὑπὲρ τῶν

πολλῶν ἀπολέσθαι, ὅπως γεννήσεται δῆλον ἐκ τῆς ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις ἀνευ πόνου ψυχῆς ἐγκαταλείψεως τῶν ταχυδρομικῶν ὑπαλλήλων εἰς τὰς ἐναντίας τοῦ πειρασμοῦ δυνάμεις.

Κατὰ τὸ 1870 ἀνεκαλύφθη ὅτι, ἐὰν ἐπιστολὴ τις παραδοθῆ εἰς τὸ ταχυδρομεῖον εἰς φύλλον ἀπλοῦν, σχῆμα μικρὸν ἀδίπλωτον, ἀσφράγιστον, ἔχον ἀπ' ἀρχῆς ἐπ' αὐτοῦ τὸ γραμματόσημον, κατορθοῦται οὕτω σημαντικὴ οἰκονομία ἐπὶ τοῦ φεύγοντος χρόνου. Λαοὶ, οἵτινες δὲν ἐννοοῦσι τὴν Ἀγγλικὴν περὶ χρόνου θεωρίαν, ὅτι εἶναι οὗτος νόμισμα, θέλουσιν ἀπορήσει διὰ τὴν ἰδιοτροπίαν τῆς ἀνακαλύψεως. Καὶ ἐν τούτοις ἀστραπηδὸν αὕτη διεδόθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἑλβετίαν καὶ τὴν Αὐστροίαν, τῷ 1874 εἰς τὴν Βελγικὴν, τὴν Δανιμαρκίαν τὴν Ὀλλανδίαν, τῷ 1872 εἰς τὴν Ῥωσσίαν, τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Γαλλίαν· ἄς ἐλπίσωμεν δὲ ὅτι κατὰ τὸ ἐνεστῶς ἔτος θὰ εἰσαχθῆ καὶ ἐν Ἑλλάδι. Ἡ ἀνακαλυφθεῖσα ἐπιστολὴ ὠνομάσθη ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ post-card, ἐν τῇ Αὐστροίᾳ Korrespondentz-Karte, ἐν τῇ Γαλλίᾳ carte postale, παρ' ἡμῶν δὲ δύναται νὰ ὀνομασθῆ ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς τ α χ ὕ γ ρ α μ μ α.

Τὸ ταχύγραμμα ἀποτελεῖται ἐξ ἀπλοῦ φύλλου χάρτου πλάτους 8 καὶ μήκους 12 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου περίπου. Ἐπομένως σύγκειται ἐκ δύο μόνον σελίδων, ἡ πρώτη τῶν ὁποίων φέρει τὸ γραμματόσημον καὶ διάγραμμά τι διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς διευθύνσεως τοῦ πρὸς ὃν διευθύνεται τὸ ταχύγραμμα (ὄνομα, πόλις, ὁδός), ἡ ἀντίστροφος δὲ, ἐντελῶς λευκὴ, προὐρίσται διὰ τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς. Τὰ ταχυγράμματα ταῦτα ρίπτονται ἀδίπλωτα ἐν τοῖς γραμματοκιβωτίοις, πωλοῦνται δὲ ὑπὸ τῆς ταχυδρομικῆς ὑπηρεσίας, ὅπως καὶ τὰ γραμματόσημα. Ἡ διαφορὰ εἶναι ὅτι κατὰ κανόνα εἶναι εὐθυνότερα τῶν γραμματοσήμων. Ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὸ ἥμισυ (τοῦ γραμματοσήμου τῆς ἐπιστολῆς ὄντος ἀξίας 1 πέν. τὸ ταχύγραμμα πωλεῖται ἀντὶ $\frac{1}{2}$ πέν.)· ἐν Γερμανίᾳ ἐπίσης (γραμματόσημον ἐπιστολῆς 1 gros, ταχύγραμμα $\frac{1}{2}$ gros)· ἐν Βελγίῳ καὶ Ἑλβετίᾳ ἐπίσης

(γραμματόσημον ἐπιστολῆς 40 centimes, ταχύγραμμα 5)· ἐν Δανιμαρκίᾳ ἐπίσης (γραμματόσημον ἐπιστολῆς 4 schillings, ταχύγραμμα 2)· ἐν Ῥωσσίᾳ ἐπίσης δι' ὄλην τὴν ἐπικράτειαν γραμματόσημον ἐπιστολῆς 5 kopecks, ταχύγραμμα $2\frac{1}{2}$). Ἐν Γαλλίᾳ ἐπίσης (δι' ὄλην τὴν ἐπικράτειαν γραμματόσημον ἐπιστολῆς 30 centimes, ταχύγραμμα 15). Ἐξαίρεσιν ποιοὶ ἡ Νορβηγία ἐν ἣ τὸ γραμματόσημον τῆς ἐπιστολῆς καὶ τὸ ταχύγραμμα εἶναι δι' ἅπαν τὸ κράτος ἰσάξια. Ἡ μικρὰ τιμὴ τοῦ ταχυγράμματος συνδέεται πρὸς τὴν εὐρύτητα τῆς καταναλώσεως καὶ ἐπομένως πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ταχυδρομικοῦ εἰσοδήματος τῆς ἐπικρατείας, εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε ματαία ἢ ἀπόδειξις τῆς ἐν τῇ καθόλου οἰκονομίᾳ τῶν ἐθνῶν στοιχειώδους ταύτης ἀληθείας. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ταχυγράμματος ἐν Αὐστροίᾳ διετέθησαν 8,000,000, κατὰ τὸ 1874 ἐν Ἀγγλίᾳ 75,000,000, κατὰ τὸ 1872 ἐκυκλοφόρουν ἐν Βερολίνῳ 10,000 καθ' ἑκάστην.

Ἀνεξαρτήτως τῆς ἀξίας τοῦ χάρτου, ἣτις περιέχεται ἐν τῇ τοῦ ταχυγράμματος πληρωμῇ καὶ τῆς ἀξίας τῆς σφραγίσεως, ἣτις παντάπασιν ἐλλείπει ἐπὶ τοῦ ταχυγράμματος, ἡ οἰκονομία τοῦ γραμματοσήμου παρέχει εἰς τὸ ταχύγραμμα οὐχὶ ἀνάξιον λόγου ἀπέναντι τῆς ἐπιστολῆς πλεονέκτημα. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον εἶναι ἡ οἰκονομία τοῦ χρόνου (σφράγισις, δίπλωσις, θέσις γραμματοσήμου), ἣτις ἰδιαιτέρως ἀναφαίνεται ἐν τῇ βραχυλογικῇ ἐκπαιδεύσει τοῦ λαοῦ, περιεχούση ἐν ἑαυτῇ τὰ διανοητικὰ σπέρματα δυσυπολογίστου κοινωνικῆς δυνάμεως, ὡς δὲ εἰκόσθη ὁ Φωκίων διὰ τῆς κ ο π ι δ ο ς τ ῶ ν λ ὅ γ ω ν τοῦ Δημοσθένους καὶ ἡ Σπαρτιατικὴ κυριολογία, νῦν δὲ ἡ Ἀγγλικὴ, ἀπέναντι τῆς Ἀθηναϊκῆς καὶ τῆς Γαλλικῆς ἀπεραντολογίας. Ὅταν αἱ ιδεαὶ χωνεύονται καλῶς, ρίπτονται ὑπὸ τῆς γλώσσης ὡς βέλος. Τὸ τηλεγράφημα καὶ τὸ ταχύγραμμα εἶναι λοιπὸν εἶδος σχολείου, τὸ ὅποσον ὑπενθυμίζει τὸν Rousseau, ὅταν ἐξῆται οὗτος συγχώρησιν ἀπὸ τὸν φίλον του, διότι δὲν εἶχε κ α ι ρ ὸ ν ν ᾶ τῷ γράψῃ ἐπιστολὴν συντομωτέραν. Πίσσον

σκόπιμον, ἂν τὸ ταχύγραμμα εἰσήγετο εἰς μέγα μέρος τῆς Κυβερνητικῆς ἀλληλογραφίας, τῆς ὁποίας τὸ πνεῦμα ἀπερρόφησεν ἢ γραφειοκρατικὴ μέθοδος! Ὅποια οἰκονομία χρόνου, ὑπαλλήλων καὶ πρὸ πάντων πνευματικῆς δυνάμεως! Τὸ προτεινόμενον κυβερνητικὸν ταχύγραμμα λειτουργεῖ ἤδη ἐν Ἑλβετία. Ἐλησμόνησα ὁμως ὅτι ὅσῳ ἀληθέστερον εἶναι ἐλεύθερος ὁ Λαὸς, τόσῳ μᾶλλον περιορίζεται ὁ κύκλος τῶν Κυβερνητικῶν μυστηρίων.

Ἡ χρῆσις τοῦ ταχυγράμματος ἀναπληροῖ τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς ἐπιστολογραφίας, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἐμπιστευθῇ ἕκαστος εἰς τὴν διὰ τρίτου προσώπου συνενόησιν. Δὲν ἐννοεῖ νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὴν καρδίαν τὴν ἀβρότητα τῆς ἐπιστολῆς, οὐδὲ ἀπὸ τὸ πνεῦμα τὸ μυστηριώδες τῆς ἀλληλογραφίας. Διὰ τὸ ταχύγραμμα ἀρκοῦσιν αἱ ἀπλᾶι σχέσεις τοῦ ἐμπορίου, τῆς οἰκογενείας, τῆς ἐν γένει βιωτικῆς. Τὸ ταχύγραμμα εἶναι ἀσθενέστερον τοῦ τηλεγραφήματος· ἀλλὰ μὴ λησμονήτωμεν ὅτι εἶναι ἀσθενέστερον μόνον αὐτοῦ. Πετᾶ ὡς ὁ διαγγελεὺς τῶν βασιλέων· εἶναι ὁ ὑπὸν ἄνθρωπος τὸν ὁποῖον πέμπω εἰς τὸν ἔμπορον μου, τὸν παντοπώλην μου, τὸν τυπογράφον μου, καὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως εἰς τοὺς ἀνταποκριτάς μου, τοὺς συνδρομητάς μου, τοὺς φίλους μου. Δύναται νὰ προσκαλῇ εἰς χοροὺς καὶ εἰς συνελεύσεις καὶ νὰ διαμοιράζῃ εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τῆς ἐπικρατείας παντὸς εἶδους εἰδοποιήσεις, διότι δύνασθε νὰ γράψητε ἐπ' αὐτοῦ διὰ τῆς χειρὸς, ὡς καὶ διὰ τοῦ τυπογραφείου. Ἡ ἐν Γερμανίᾳ, Βελγίῳ καὶ Ἑλβετία εἰσαχθεῖσα συνήθεια τῆς ἐκδόσεως ταχυγραμμάτων εἰς διπλοῦν ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἐπὶ τηλεγραφήματων προπληρωμένην ἀπάντησιν. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἀψυχος οὗτος ὑπὸν ἄνθρωπος διατηρεῖ ἀσφαλέστερον τὴν ἐξὶν τῆς ὑποστροφῆς, λαμβάνων συγχρόνως μείζονα ἔντασιν.

ὑπὸ καθαρῶς δημοσιονομικῆν ἔποψιν δὲν εἶναι φόβος μὴ ἢ εἰσαγωγὴ τοῦ ταχυγράμματος μειώσῃ τὸ ἐκ τῶν ἐπιστολῶν ταχυδρομικὸν εἰσόδημα τῆς ἐπικρατείας. Τὸ ταχύγραμμα εἶναι εἶδος προσηκόπου, ὅστις ἀνοίγει τὸν κύκλον

τῆς ἐνεργείας. Ἐχει τὴν ἀναλογίαν πρὸς τὰς μεγάλας ἐφευρέσεις, αἵτινες κατ' ἀρχὰς ἐκίνησαν δυσπιστίαν, ἀκολούθως ὁμως ἀπεδείχθη πόσον συνετέλεσαν εἰς τὴν εὐρύτητα τῆς βιωτικῆς. Τοιοῦτοτρόπως ἢ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ταχυγράμματος πρόοδος τῆς κυκλοφορίας τῶν ἐπιστολῶν ἐν τῇ ἀρκτικοδυτικῇ Εὐρώπῃ εἶναι παράδειγμα λίαν ἐνθαρρυντικόν, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ ἐπομένου πίνακος.

	Ἀγγλία	Γερμανία	Ἑλβετία
1870	863,000,000	205,000,000	20,477,844
1871	915,000,000	240,000,000	22,563,351.

ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ.

Ἐκ τῆς φύσεως τῶν αἰ πιστωτικῶν ἀξίαι δύναται νὰ καταταχθῶσιν εἰς δύο κατηγορίας, εἰς εὐκολώτερον καὶ εἰς δυσκολώτερον κυκλοφορούσας. Ὑπάρχουσιν ἀξίαι ἐν τῷ συνήθει βίῳ τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου, αἵτινες κινουῦνται βραδέως, ὡς π. γ. αἱ ἐνυπόθηκοι, δανειζόμεναι τὴν δυσκίνησιν τῶν ἐξασφαλιζόντων αὐτὰς κτημάτων. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἀξίαι ἐν τῷ ζῳηρῷ τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου βίῳ, αἵτινες κινουῦνται διὰ τοῦ ἀτμοῦ καὶ τοῦ τηλεγράφου, ὡς π. γ. αἱ φορτωτικαί, αἵτινες πωλοῦνται ἐν ταῖς ἀγοραῖς πολὺ πρὶν ἢ φθάσωσι τὰ ἰστιοφόρα πλοῖα. Ὁ σκοπός μου εἶναι νὰ μελετήσω ἰδιαιτέρως ἀμφοτέρας καὶ δὴ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐκ τῶν τελευταίων μόνον τὰς ἀποτελούσας τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐμπόριον τῶν πιστωτικῶν ἀξιῶν, τὰς ὁποίας ἢ μὲν ἐν Λονδίῳ ἄκρα τῶν ἔργων διαίρεσις συνεκέντρωσεν ἐν τῷ Stock-exchange, ἢ δὲ ἐν Ἀθήναις νεωτάτη χρηματιστικῇ ζωῇ συναντᾶ εἰς τὰς ὁδοὺς φύρδην μίγδην μετὰ τοῦ λοιποῦ τῆς χώρας ἐμπορίου. Εἰς τὸ προκείμενον θέμα ἀνάγονται αἱ ἀξίαι, τὰς ὁποίας δημιουργεῖ τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν ἐταιριῶν ἢ πίστις, αἱ

ὁμολογίαί ἤτοι τῶν ἐθνικῶν δανείων καὶ αἱ μετοχαὶ ἢ αἱ ὁμολογίαί τῶν πιστωτικῶν καθιδρυμάτων διὰ τινος γενικῆς ἐπὶ τοῦ ὅλου οἰκονομικῆς ἀναλύσεως.

Α'.—Ἐθνικά Δάνεια.—Τὰ ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὸ 1843 συνομολογηθέντα δάνεια διαιροῦνται εἰς τρεῖς τάξεις. Ὅμολογίαί, ἔντοκα γραμμάτια καὶ δάνεια κοινά. Ἡ βασιλεῖα τοῦ Ὁθωνος ἐγνώρισε μόνον τὰ τελευταῖα καὶ ἄξιον παρατηρήσεως μέχρι δρ. 3,820,000, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκληροδότησε μόνον δρ. 2,820,000 εἰς τὴν νέαν τῶν πραγμάτων τάξιν, ἣτις τὸ καθ' ἑαυτὴν ἐψήφισε κατὰ μὲν τὴν ἐπαναστατικὴν περίοδον (10 Ὀκτωβρίου 1862—16 Νοεμβρίου 1864) δύο δάνεια ἐκ δρ. 9,000,000, κατὰ δὲ τὴν ἐπομένην περίοδον ἕξ δάνεια ἐκ δρ. 160,560,000!

Ὑπολείπεται βεβαίως ἡ ἔρευνα κατὰ πόσον τὰ δάνεια ταῦτα ἐπραγματοποιήθησαν καὶ κατὰ πόσον ὀφείλονται ἔτι. Ἐν τούτοις πασίγνωστα εἶναι τὰ δάνεια τῶν 6,000,000, τῶν 28,000,000 δραχμῶν, τῶν 9,000,000, τῶν 4,000,000 φράγκων, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁμολογιῶν τῶν ὁποίων ἀναβαίνει εἰς 194,000. Αἱ ὁμολογίαί αὗται ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰς ἐν Γαλλίᾳ Obligations du Tresor λεγομένας Trentenaires, διότι ἡ ἐξόφλησις τῶν ὑπελογίσθη εἰς 30 ἔτη δι' ἑνιαυσίων κληρώσεων. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἡμετέρας ὁμολογίας ἐκτὸς τῶν τοῦ δανείου τῶν 6,000,000, αἰτινὲς κληροῦνται ἅπαξ τοῦ ἔτους, αἱ λοιπαὶ κληροῦνται δὲ τῶν μὲν 28,000,000 καὶ 4,000,000—15 Μαρτίου καὶ 15 Σεπτεμβρίου (ἡ ἐξόφλησις εἰς 28 ἔτη), τῶν δὲ 9,000,000—15 Ἰουνίου καὶ 15 Δεκεμβρίου (ἡ ἐξόφλησις εἰς 9 ἔτη).

Ἡ ὀνομαστικὴ ἀξία τῶν ὁμολογιῶν τούτων εἶναι ἐπὶ μὲν τῶν 28 καὶ 4 ἑκατομ. 250 φρ. ἐπὶ δὲ τῶν 9 ἑκατομ. 500 φρ. Ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὰ δάνεια τῶν 6 καὶ 9 ἑκατομ. τῶν ὁποίων αἱ ὁμολογίαί ἐδόθησαν τοῖς δανεισταῖς τοῦ κράτους ἀνευ ἐκπτώσεως, τῶν ἄλλων δανείων αἱ ὁμολογίαί ἐδόθησαν ἀντὶ μικροτέρου τοῦ ἐν αὐταῖς σημειουμένου ποσοῦ. ἤτοι αἱ μὲν τῶν 28,000,000 ἀντὶ 200 φρ. αἱ δὲ τῶν 4,000,000 ἀντὶ 225 φρ. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι διὰ τῶν

κληρώσεων θέλει πληρώσει τὸ Κράτος οὐχὶ ὅσα πράγματι ἔλαβε, ἀλλὰ περιπλέον 6,000,000! Ἐν τούτοις ὑπάρχουσι καὶ χειρότεροι ὄροι! Αἱ ὁμολογίαί π. χ. τοῦ Ὁθωμανικοῦ δανείου τοῦ 1860, ἐκδοθεῖσαι ἀντὶ 312 $\frac{1}{2}$ φρ. εἶναι ἐπιστρεπταὶ δι' ἑξαμήνων κληρώσεων εἰς 500 φρ.

Ἡ ἐκπτώσις τῶν ἡμετέρων ὁμολογιῶν ἀναλογεῖ ἐπὶ μὲν τῶν 4 ἑκατομ. εἰς 10 τοῖς $\%$, ἐπὶ δὲ τῶν 28 ἑκατομ. εἰς 20 τοῖς $\%$ ἤτοι ἐπὶ τῆς αὐτῆς βάσεως καθ' ἣν ἡ ἡττημένη καὶ ὑπὸ τοὺς ὄνυχας τοῦ κατακτητοῦ Γαλλία, διὰ τοῦ βάρους τόσων διλιουνίων λύτρων, ἐξέλιξε τὰ δύο τελευταῖα μεγάλα δάνεια αὐτῆς (5,725,000,000 φρ.) τὸ μὲν εἰς 79,25 τὸ δὲ εἰς 80,70, ἤτοι κατὰ μέσον ὄρον 20,03 τοῖς $\%$. Ὅτι τοιοῦτου εἶδους δάνεια εἶναι ἔργον ἀνάγκης πρόδηλον· ἐν τούτοις προτιμώτερος ἦν βαρύτερος τόκος καὶ βαρύτεραι προμήθειαι. Ἐὰν ἡ Ἀγγλία ἀπεφάσιζεν ἵνα ἐξοφλήσῃ τὰ ἀπὸ τοῦ 1775—1846 χρέη τῆς εἰς τὴν ὀνομαστικὴν αὐτῶν ἀξίαν, ἤθελε ζημιωθῆ κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Parnell δραχ. 4,794,564,572! Πόσον φοβερὰ δανειστικὴ μέθοδος αὕτη!

Μεταξὺ τῶν τεσσάρων ὁμολογιούχων δανείων τῆς Ἑλληνικῆς ἐπικρατείας τὸ δυσκολώτερον πραγματοποιηθὲν εἶναι τὸ τῶν 6,000,000· μέχρι τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1872 ἔμεινον ἀπραγματοποιήτοι 1340 ὁμολογίαί. Ὁ μικρὸς τόκος τοῦ δανείου τούτου (6 τοῖς $\%$) καὶ ἡ κατ' αὐτὸ ἔλλειψις τῆς ἐπὶ τῶν λοιπῶν δανείων διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῆς Ἐθν. Τραπεζῆς πληρωμῆς τῶν τόκων καὶ τῶν κληρώσεων δὲν συνεψήφίζοντο πρὸς τὴν ἐλπίδα τῶν ἀμοιβῶν, τὰς ὁποίας ὁ νομοθέτης ὑπεσχέθη εἰς τὰς πρώτας ἐκ τῆς κληρωτίδος ἐξερχομένας 95 ὁμολογίας αὐτοῦ (ἡ α' 5,000 δρ. ἡ β' 4,000 δρ. ἡ γ' 3,000 δρ. ἡ δ' 2000 δρ. ἡ ε' 1,000 δρ. καὶ αἱ λοιπαὶ 90 συμμετρως τὸ ἀπομένον εἰδικὸν πρὸς ἀμοιβὰς ποσόν). Ὁ τόκος τῶν λοιπῶν ὁμολογιῶν εἶναι ἀνώτερος· τῶν 4 ἑκατομ. καὶ τῶν πρώτων 59,798 ὁμολογιῶν τῶν 28 ἑκατομ.—8 τοῖς $\%$ · τῶν λοιπῶν τοῦ δανείου τούτου ὁμολογιῶν (40,202)—9 τοῖς $\%$ · καὶ τῶν 9,000,000—9 $\frac{1}{2}$

τοῖς % . Ὅσον ἀφορᾷ τὸν τόκον τῶν δανείων τῶν 28 καὶ 4 ἑκατομ. πρέπει ἰδιαιτέρως νὰ ὑπολογισθῇ, διὰ τοὺς ἀπ' ἀρχῆς τοποθετήσαντας ἐν αὐτοῖς τὰ κεφάλαιά των, ὅτι εἶναι ἀνώτερος τοῦ ἤδη σημειωθέντος, ἅμα ληφθῆ ὑπ' ὄψιν, ὅτι πληρῶνεται οὐχὶ ἐπὶ τοῦ πράγματι καταβληθέντος ποσοῦ, ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ ὀνομαστικῶς ἀναφερομένου ἐν ταῖς ὁμολογίαις. Ἀφ' ἐτέρου ἐννοεῖται, ὅτι ὅσον ἡ ἀγοραία τιμὴ τῶν ἐθνικῶν ὁμολογιῶν ἀναβαίνει, τόσον ἡ σημασία τοῦ τόκου σμικρύνεται. Εἶναι μὲν πάντοτε 6, 8, 9 $\frac{1}{2}$ τοῖς % , ἀλλ' ὅταν π. χ. δίδῃ τις 525 φρ. δι' ἀγορὰν μιᾶς ὁμολογίας τῶν 500 φρ. ἀποφερούσης τόκον 9 $\frac{1}{2}$ τοῖς % , τὸ πλεόνασμα τῶν 25 φρ. καταβιβάζει τὸν τόκον τῶν 500 φρ. ἀπὸ 47,00 εἰς 45,12 $\frac{1}{2}$.

Ἡ ἀγοραία τιμὴ, εἰς ἣν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς των ἐκυκλοφόρησαν αἱ Ἑλληνικαὶ ὁμολογίαι, πρέπει ἰδιαιτέρως νὰ μελετηθῇ, διότι ἀποτελεῖ τὸν σφυγμὸν τῆς ἐθνικῆς πίστεως. Ἐκτὸς τῶν ὁμολογιῶν τῶν 6 ἑκατομ. αἵτινες δὲν ὑπερέβησαν ἐτι τὴν ὀνομαστικὴν των ἀξίαν (πωλοῦνται νῦν 96—98 δρ.), αἱ λοιπαὶ ὁμολογίαι ἠκολούθησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς κανονικὴν πρόοδον, χωρὶς νὰ αἰσθανθῇ κατ' αὐτάς ἡ Ἀθηναϊκὴ ἀγορὰ τὰς χρηματιστικὰς κυματώσεις τῶν ἄλλων τοῦ κόσμου ἀγορῶν. Ἡ σταθερότης τοῦ φαινομένου τούτου εἶναι τοιαύτη, ὥστε ἀναλύεται εἰς τὸ ἐξῆς πόρισμα τῶν μηνῶν Ἰανουαρίου καὶ Φεβρουαρίου 1873. Αἱ πρῶται μὲν 59,798 ὁμολογίαι τῶν 28 ἑκατομ. διατελοῦσιν εἰς τὴν τιμὴν τῶν δρ. 283—285, αἱ ἐπόμεναι δὲ τοῦ αὐτοῦ δανείου ὁμολογίαι καὶ αἱ τῶν 4 ἑκατομ. εἰς τὴν τιμὴν δρ. 293—295, αἱ δὲ τῶν 9 ἑκατομ. εἰς τὴν τιμὴν φρ. 535—540.

Ἐνῶ ἡ ζωὴ τῶν ὑπὲρ τὸ ἄρτιον τιμωμένων τούτων δανείων χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1867, ἡ σταθερὰ ἀνάπτυξις των περιλαμβάνει τὸ πλεῖστον μέχρι σήμερον χρονικὸν διάστημα. Δὲν εἶναι ἀπὸ σκοποῦ ἢ παρατήρησις, ὅτι τὰ Ἀγγλικά Consols ἐν διαστήματι 50 ἐτῶν (1820—1870) μόνον κατὰ τέσσαρα ἔτη (1844—1845, 1845—1846, 1852—1853 καὶ 1853—1854) ὑπερέβησαν τὸ ἄρτιον, ἰδιαιτέ-

ρως δὲ κατ' ἀνώτατον ὅρον τῇ 11 Δεκεμβρίου 1852, ὅτε δι' ἀγορὰν 100 λιρ. Consols ἐδίδοντο 101 λιρ. 12 σελ. καὶ 6 δην.

Ἐν γένει ἡ ἐθνικὴ πίστις εἶναι τὸ πόρισμα πολλῶν ὄρων. Ἐξαιρουμένων τῶν ἐποχῶν τῶν οἰκονομικῶν κρίσεων, ἐν αἷς κινδυνεύουσιν καὶ οἱ μεγάλοι καὶ οἱ μικροί, τὸ κλίμα καὶ ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς χώρας, ἡ βιομηχανικὴ καθόλου δραστηριότης τῶν κατοίκων αὐτῆς, ἡ σπουδαιότης τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἡ τάξις τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Κράτους ἀποτελοῦσι τὰς κυριωτέρας τῆς ἐθνικῆς πίστεως βάσεις. Ἐπὶ τίνων ἰδιαιτέρως στηρίζεται τὸ φαινόμενον τῆς Ἑλληνικῆς;

ΧΡΟΝΙΚΑ.

Πρὸ ὀλίγου εἰσήλθομεν εἰς τὴν πέμπτην βουλευτικὴν περίοδον τοῦ νεωτέρου πολιτειακοῦ ἡμῶν βίου, ὅστις, ὑπολογιζομένης ἐκάστης περιόδου πρὸς τέσσαρα ἔτη (ἄρθρ. 69 τοῦ Συντάγματος) ἀριθμεῖ ἤδη δέκα ἔξ ἔτη, ἐνῶ ὁ λοιπὸς κόσμος ἀριθμεῖ (1865—1873) μόλις ὀκτώ! Σημεῖον ὅτι ἐζήταμεν πολιτικῶς ταχύτερον καὶ ἐπομένως, ὅτι ἀπεκτήσαμεν μείζονα πείραν.

—Πολλοὶ νέοι βουλευταὶ ἐξελέχθησαν ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν. Θὰ συνεβούλευον αὐτοῖς νὰ ἐκστηθίσωσι τοὺς ἐπομένους λόγους τοῦ Odillon Barrot. « Ἀρμόζει εἰς τὰς ἀνδρικὰς ψυχὰς νὰ ἐπιθυμῶσι τὴν ἐν τῇ Πολιτείᾳ εἴσοδον· οὐδὲν ἐν τούτοις εἶναι ὠραιότερον τοῦ νὰ ἀποκτήσῃ τις θέσιν ἐν αὐτῇ διὰ τῆς εὐφυίας καὶ τῆς ἐργασίας. » Ὅποια πτώσις δι' ἐκείνους οἵτινες λησμονοῦσιν, ὅτι τὸ Κοινοβούλιον εἶναι πνευματικὸν ἐργαστήριον τῆς ἱερωτέρας τῶν ἐπιστημῶν καὶ ὅτι τὸ τελειότερον αὐτοῦ προῖον εἶναι ἡ Κυβέρνησις τοῦ τόπου!

—Πολλὰ φαινόμενα τῆς ἐθνικῆς ζωῆς δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν ὡς αἴτια καὶ ἀποτελέσματα δεδομένης ἀνθρωπολο-

γικής καταστάσεως. Τοιουτοτρόπως ἡ ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς ἐποχῆς πτώσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔχει τινα ἀναλογίαν πρὸς τὰς ἐπομένας ἐν τῷ τελευταίῳ ἀνθρωπολογικῷ συνεδρίῳ τῶν Βρυξελλῶν παρατηρήσεις τοῦ κ. Virchow. Ἡ ἀνθρωπολογικὴ εἰταιρία τοῦ Βερολίνου ἔλαβε προσφάτως δύο κρανία, ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, προερχόμενα ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις ἀνασκαφῶν καὶ ἀνήκοντα θετικῶς εἰς τὴν Μακεδονικὴν ἐποχὴν. Ἡ χωρητικότης τῶν κρανίων τούτων θεωρεῖται σήμερον ὡς ἀνεπαρκῆς εἰς τὴν φυσικὴν τῆς ψυχῆς ἀνάπτυξιν. Τὸ μὲν γυναικεῖον ἔχει τὴν χωρητικότητά τοῦ κρανίου ἀγρίου τῆς Νέας Ὀλλανδίας· τὸ δὲ ἀνδρικὸν εἶναι ὅπως οὖν μείζον. Ἰδιαιτέρως τὸ πρῶτον, ἐκ τῶν ἀνατομικῶν αὐτοῦ χαρακτήρων, ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ ὡς προερχόμενον ἐκ φυλῆς πρωτογενοῦς καὶ κατωτάτης. Ἐν τούτοις ἀνήκει εἰς γυναῖκα, ἣτις ὀνομάζεται ΓΛΥΚΕΡΑ κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ τάφου ἐπιγραφὴν καὶ ἀνῆκε προφανῶς εἰς τὴν ἀ ν ω τ έ ρ α ν κ ο ι ν ω ν ί α ν, ὡς ἀποδεικνύουσι τὰ πολύτιμα ἀντικείμενα, τὰ ὅποια εἶχον κατατεθῆ ἐντὸς τοῦ τάφου τῆς καὶ ἡ θέσις τούτου ἐν μέσῳ τῆς πόλεως».

—Μὴ ὑπολογιζομένης τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν ὁ τελευταῖος πόλεμος ἀφῆρσεν ἐκ τῆς Γαλλίας, ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς τῷ 1866 ἦν 36,469,856. Ἐν τούτοις ἡ ἀπαρίθμησις τοῦ 1872 ὑπελόγησεν αὐτὸν εἰς 36,102,921, ἧτοι εἰς ἐλάττωσιν κατὰ 366,935, ἐνῶ ἐν τῇ κανονικῇ ἀναπτύξει αὐτοῦ ἔπρεπε νὰ ὑπάρξῃ περίσσευμα 700,000. Πόσον σπουδαῖοι κοινωνικοὶ λόγοι προεκάλεσαν τὴν ἐκ τοῦ προσώπου τῆς Γαλλικῆς γῆς ἔλλειψιν ἑνὸς καὶ πλέον ἑκατομμυρίου ἀνθρώπων! Ὁ Ἀπολυτισμὸς λοιπὸν δὲν εἶναι μόνον Κίρκη· εἶναι καὶ ἀνθρωποφάγος! Φαινόμενον ὅπως οὖν παράδοξον διὰ τοὺς παρ' ἡμῖν ζηλωτὰς τῆς τύχης τῶν συντρόφων τοῦ Ὀδυσσεύς, τοὺς εὐρίσκοντας τὴν πανάκειαν ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰθάκης, ὅταν οὗτος σ κ ή π τ ρ ω ἐ λ ά σ α σ κ ε τοὺς ἀνδράς τοῦ Λαοῦ.

3 Μαρτίου 1873.